

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

15 Φεβ. 1941



Δέν δύναται να υπάρξῃ μία φυλή Δημοκρατίας πολιτισμόν ιδικόν της.
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ. 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡΧ. 1.205.000.000

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (ΤΗ 28 ΙΟΥΝΙΟΥ 1940) » 10.680.000.000

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ: ΑΛΕΞ. Γ. ΚΟΡΙΖΗΣ

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ

Πρός ένισχυσιν της λαϊκής άποταμιεύσεως η Έθνικη Τράπεζα δέχεται καταθέσεις Ταμιευτηρίου (ἀπό δρχ. 100 καὶ ἄνω) μὲ εύνοϊκὸν ἐπιτόκιον, παρέχουσα εἰς τὸ κοινόν, πλὴν τῆς ἀπολύτου ἀσφαλείας, καὶ πᾶσαν εὐκολίαν διὰ τὴν ταχείαν καὶ εύχερή κατάθεσιν καὶ ἀνάληψιν τῶν χρημάτων. Τὸ Ταμιευτήριον τῆς Έθνικῆς Τραπέζης ἔργάζεται συνεχῶς ἀπό πρωίας μέχρις ἐσπέρας. Εἴσοδος εἰς τὴν γωνίαν τῶν δδῶν Σταδίου καὶ Γεωργίου Σταύρου.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΕΠΙΣΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ ΟΨΕΩΣ, ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΣ

ΤΥΠΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Α. Ε. - ΑΘΗΝΑΙ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ 44

ΔΡΧ. 15

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ
ΣΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ ΜΕΤΑΞΑ
ΦΙΛΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΗ
ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΘΗ ΤΩ 1927

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΤΗΝ 1^{ην} ΚΑΙ 15^{ην} ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.

Πάσα παραγγελία, μετά τοῦ διντίτιμου, πρὸς τοὺς κ.κ. Ι. Δ. Κολλάρον καὶ Σαν
Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Εστίας», ὁδὸς Σταδίου 46, Αθήνας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ",	"Ο Κυβερνήτης ποὺ ጀγινε θρῦλος.
Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ	"Ο πνευματικός ἀνθρωπος.
ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ	"Ο Μεταξᾶς πρὶν ἔρθη στὴν ἔξουσια.
Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ	"Ο φιλότεχνος.
ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ	"Ηρωικὴ ἐλεγεία (ποίημα).
ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	"Η «ἐθνικὴ ὑπόθεσις».
Θ. Ν. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ	Τί μᾶς θύμισε ὁ Ι. Μεταξᾶς.
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ	"Ο Ιωάννης Μεταξᾶς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ.
ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ	"Ο Μεταξᾶς καὶ τὸ Θέατρο.
ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΑΚΗΣ	Θρῆνος καὶ κλάφες ὅχι, στὴ θανὴ σου (ποίημα).
ΕΙΡΗΝΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ	"Η κρατικὴ εὐλογία.
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ	"Ο ἀποφασιστικός δημοτικιστής.
Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ	"Ο πρῶτος δημοτικιστής πρωθυπουργός.
ΠΕΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ	"Ο Ιωάννης Μεταξᾶς καὶ τὸ «Ἀρμα Θέσπιδος».
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ	Λόγοι γιὰ τὴ Λογοτεχνία, τὸ Θέατρο, τὶς Τέχνες.
ΓΕΝ. Δ/ΣΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ	Τὰ πεπραγμένα κατὰ τὴν τε-
	λευταίν τριετίαν.

Εἰκόνες :

Κ. Παρθένης: Ιωάννης Μεταξᾶς (προσωπογραφία, ἐκτὸς κειμένου). — Π. Μαθιό-
πουλος: Ιωάννης Μεταξᾶς (προσωπογραφία, ἐκτὸς κειμένου). — Εύθ. Παπαδημητρίου:
Ιωάννης Μεταξᾶς (σκίτσο). — Ο. Ιωάννης Μεταξᾶς μὲ τὸν "Υπουργὸς καὶ τὴν Κυρία Νικο-
λούδη στὴν Κινητή" Ἔκθεση τῆς 4ης Αδγούστου (Αὔγουστος 1940) (φωτογραφία). — Ο
Ιωάννης Μεταξᾶς στὴν "Ἐκθεση Καλλιτεχνῶν (φωτογραφία). — Συνομίλια τοῦ Ιωάννου
Μεταξᾶς μὲ τὸν κ. Κωστῆ Μπαστιά, στὰ 1936 (φωτογραφία). — Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὴν
Ἐργὴ τῶν Ἡθοποιῶν, στὸ Ζάππειο (φωτογραφία). — Αὐτόγραφο τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶς
πρὸς τὴν κ. Κοτοπούλη. — Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὸ γεῦμα τῶν Καλλιτεχνικῶν Ὀργανώ-
σεων (φωτογραφία). — Ο Ιωάννης Μεταξᾶς μὲ τὸ μέλη τῆς Πολεοδομικῆς καὶ Ἀρχιτε-
κτονικῆς Ἐπιτροπῆς (φωτογραφία). — Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὸ βῆμα (φωτογραφία). — Ο
Ιωάννης Μεταξᾶς στὰ ἔγκαίνια τοῦ Α' Ἀρματος Θέσπιδος, στὸ Γουδὶ (φωτογραφία). —
Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὴ δεῖλωση τοῦ Τούρκου Πρωθυπουργοῦ, στὸ Βασιλικό Θέατρο
(φωτογραφία).

Εἰς τὸ ἔχομενον :

ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ: « Μιὰ συνομιλία γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα μὲ τὸν Ιωάννη
Μεταξᾶς ».

ΑΝΩΝΥΜΟΥ (ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ "Η ΛΟΓΓΙΝΟΥ"): « Περὶ ψψους », μετάφραση καὶ σχόλια
ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ.

Γ. ΑΘΑΝΑ: « Λευτεριά », « Πίστη », ποίηματα.
ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: « Χειμάρρα », ιστορικὴ μελέτη.

Δ. ΚΟΥΚΟΥΛΑ: « Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ », ποίημα.

Γ. Ν. ΑΜΠΟΤ: « Κορυτσᾶ », διήγημα.

ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗ: « Οι Φράγκοι τῆς Κύπρου », μελέτη.

ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ: « Τὸ πρῶτο μας ἀνακοινωθέν ».



Κ. ΠΑΡΘΕΝΗΣ

"ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ", - 15 ΦΕΒΡ. 1941

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΕ' - 1941
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1941

ΤΕΥΧΟΣ 340

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΘΡΥΛΟΣ

Τδ περιοδικό τούτο, δσο κι' ἀν δὲ θέλη νὰ δεχθῇ τὴν τέχνη καὶ εἰδικώτερα τὴν λογοτεχνία ἐκδήλωση ἀσχετη μὲ τὴν πολιτικὴ ἢ τὴν πολιτειακὴ κατάσταση κάθε ἐποχῆς, δσο κι' ἀν πιστεύῃ ὅτι πολιτική, κοινωνική, οἰκονομική καὶ πνευματική ζωὴ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχουν σημεῖα δους διασταύρωνται καὶ δὲ χωρίζονται πρὶν ὑποστοῦν βαθύτατες ἀλληλεπιδράσεις, σημεῖα ἀλλοτε περισσότερο κι' ἀλλοτε λιγότερο δρατὰ μέσα στὴν δρμίχλη τῶν γενικῶν ἀνταγωνισμῶν, τῶν δημαρκῶν παθῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν συμφρόντων, τὸ περιοδικό τούτο, δεκαπέντε τώρα χρόνια, ἔμεινε μακριὰ ἀπὸ τὰ κόμματα, ἀπὸ τὰ συλλαλητήρια, ἀπὸ τοὺς ἀλαλαγμούς, — ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κι' ἀπὸ τὴν μικροπολιτικὴ.

Κράτησε, στὸ κεφάλαιο αὐτὸ, κάτι περισσότερο ἀπὸ ψυχρή οὐδετέρωτα: πειθάρχησε τὶς προτιμήσεις καὶ τὶς ἀξιώσεις ἀρχετῶν συνεργατῶν καὶ ἀναγνωστῶν του, πού, ἀπάνω σὲ μεγάλα καὶ ἀποφασιστικά γιὰ τὸ "Ἐθνος γεγονότα, — καὶ στὴ δεκαπεντάχρονη ζωὴ τῆς «Νέας Εστίας» τὰ γεγονότα αὐτὰ οὔτε λίγα ήταν οὕτε ἀφησαν ἀσυγκίνητούς τους "Ἐλληνες, — ηθελαν νὰ δουν στὶς σελίδες του μὲ δόλο τὸ φανατισμό τους, μὲ δλη τὴν δρμή τους, μὲ δλη τὴν ἐριστική τους διάθεση. Πειθάρχησε ὅλες αὐτὲς τὶς ἀξιώσεις καὶ δημιούργησε μιὰ παράδοση, μιὰν ἀπαραβίαστη συνήθεια, ποὺ δὲν ἀφῆσε

σὲ κανένα καμμιάν ἀμφιβολία: ἡ «Νέα Εστία», χωρὶς ν' ἀγνοή τὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα καὶ τοὺς κοχλασμούς της, μένει ἀπάνω ἀπὸ τὴν πολιτική, ὑψώνει καὶ τοποθετεῖ τὴν ἔρευνά της στὴν ἐθνικὴ ζωή, δηλαδὴ σὲ βάση στερεωτηρη, διαρκέστερη, ἀπρόσθλητη ἀπὸ κάθε εἶδους καὶ μὲ κάθε ἀνατρεπτικὴ ἔνταση ἀνέμους.

Ἄποτελεσμα τοῦ χωρίσμου πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς, συγέπεια βασικοῦ χρέους τῆς «Νέας Εστίας», είναι τὸ τεῦχος τούτο. Ο "Ιωάννης Μεταξᾶς" ἔχει τρεῖς μεγάλες σελίδες στὴν γεώπερη ἴστορία μας. "Η πρώτη ἀνήκει στὸν Στρατιωτικό. "Η δεύτερη στὸν Πολιτικό. "Η τρίτη, αὐτὴ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὶς 28 Οκτωβρίου 1940 καὶ τελεώνει στὶς 29 Ιανουαρίου 1941, είναι ἔνας Θρύλος. Δὲ σύρτικε τίποτα, δὲ λημονήθηκε τίποτα, δὲ δὲν ὑποτιμήθηκε τίποτα ἀπὸ δοσ γεμίζουν καὶ φωτίζουν τὶς δυὸ πρῶτες σελίδες. Ἄλλα μὲ τὴν τρίτη σελίδα ὁ "Ιωάννης Μεταξᾶς" κάνει ἔνα θαυμαστὸ πήδημα καὶ βρίσκεται πέρα, ποὺ πέρ' ἀπὸ τὴν πολιτική. "Οδηγεῖ ἔνα λαδ στὴν πιδ ἀπίστευτη Νίκη, δίνει παράδειγμα ἀνεκτίμητο καὶ ἀμέσως καρπούρο στὸν ἐλεύθερους ἀνθρώπους δλου τοῦ κόσμου, ξυπνάει κοιμισμένες δυνάμεις καὶ δημιουργεῖ νέες μέσα σὲ μιὰν ἐπληκτικὴ ἀνάταση τῆς "Ἐλληνικῆς Ψυχῆς. Γίνεται "Ἐθνικὸς Θρύλος. Καὶ τὸ τεῦχος τούτο

είναι άφιέρωμα σ' αύτὸν τὸν Θρύλο. Μέγουμε, βέβαια, πάντα στὸ ἔδαφός μας, στὴν ἀκτίνα τῆς ἀρμοδιότητός μας, καὶ περιορίζουμε τὸ ἀφιέρωμα καὶ τὸ ἐγκάμιο στὸν Φίλο καὶ Προστάτη τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν. Ἀλλὰ τὸ περιορίζουμε τάχα ἢ δίγουμε τὴν βαθύτερη ἐξήγηση κατὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Θρύλου;

Ο Ιωάννης Μεταξᾶς, σ' ἔναν ἀπὸ τοὺς ἑστορικῶν λόγιον του, στὶς 11 Νοεμβρίου 1940, πού ἐκήρυξε τὴν πνευματικὴν ἐπιστράτευση τῆς χώρας, εἶπε: «Ἐρχομαι ἐδῶ ὑπὸ τὴν διπλῆν μου ἰδιότητα: καὶ ὡς κυνηργήτου ὑπευθύνου, ἡγουμένου τῶν τυχῶν τῆς χώρας ταύτης εἰς ἀντὴν τὴν κρίσιμην, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρώπου, ὃ δοποῖος ἀνεγνώρισα καθ' ὅλον μου τὸν βίον τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὥλης καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ πνεῦμα ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἀνθρωπίων πραγμάτων». Φανέρωσε δηλαδὴ ὁ Ιωάννης Μεταξᾶς στὶς 11 Νοεμβρίου 1940 τὸν πυρήνα τοῦ μεγάλου ταλάντου του, τὸ κλειδὶ τοῦ μεγάλου μυστικοῦ του. Διακήρυξε μὲ τὸν ἐπισημότερο τρόπο, σὲ μιὰ κρίσιμη, σὲ μιὰ ἱερὴ στιγμή, τὴν ἀπόλυτη πίστη του στὸ Πνεῦμα, στὴν ἀξία του, στὴ δύναμή του, στὴν ὑπε-

ροχή του. Τὸ τοποθέτησε πρῶτο στὴν ἐραρχία τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς καὶ ἔδωσε μιὰν ἀνεκτίμητη συμβολὴ σὲ κάθε ἀνθρωπὸ μὲ γενικώτερη δράση, μηδὲ εὐρύτερη εὐθύνη, — σὲ κάθε ἡγέτη.

Οταν, λοιπόν, ἀφιέρωμοντες τὶς σελίδες αὐτὲς στὸ ἀνθρωπὸ ποὺ τόσο πίστεψε καὶ τόσο βασίστηκε στὸ Πνεῦμα, δὲν πιστεύω διτὶ περιορίζουμε τὸ ἀφιέρωμα. Ούτε κάν απὸ μετριοφροσύνη δὲν ἔχουμε τὸ δικαιόμα νὰ κάνουμε αὐτὸν τὸν περιορισμό. Οἱ φράσεις τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶς, ποὺ παραθέσαμε, είναι λόγοι χτεσινοί. Καὶ κάτι περισσότερο: είναι λόγοι προγραμματικοί. Καὶ μᾶς φωνάζουν: αὐτὸς ἡταν τὸ βάθρο τῆς ζωῆς του ἀνθρώπου ποὺ ἔγινε Θρύλος. Δὲν ἔκανε ρητορικὰ σχήματα, δὲ λογοκοποῦσε, σταύρωσε στρατιωτικὸς καὶ ὁ Πολιτικὸς τὰ παραμέριζε δλα καὶ ἐγκωμίαζε τὸ Πνεῦμα. Πρόσωλε μιὰ πεποίθησή του καὶ τὴν ὑψώνε σὲ ἀτράπανταχτὸν ἀξίωμα μὲ τὴν Νίκη ποὺ εἶχε χαρίσει στὸν Εθνος του.

Ἄφιερόνομε, λοιπόν, τὸ τεῦχος τοῦτο στὸν Ιωάννη Μεταξᾶς, ἀλλὰ καὶ στὴν μεγαλύτερη πνευματικὴ Νίκη του γενετέρου Ἐλληνισμοῦ.

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,,



ΕΥΘ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ἀκόμη δὲν συνῆλθε τὸ "Ἐθνος ἀπὸ τὴν πτέσιν τοῦ κολοσσοῦ". Ἀκόμη δὲν ἔχομεν ὑπολογίσει τὶ περίπου ἐχάσαμεν μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶς. Ο κύκλος τοῦ πόνου θὰ είναι ὡς ἀφετηρία ἐνδὲ τρίτου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τεραστίας δηλαδὴ ὑποθέσεως τὴν δρόμον, δὲ περνᾷ, θὰ πυργώνη μέσα μας τὴν μορφήν του καὶ θὰ αδένη τὴν νοσταλγίαν τῆς.

Τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του εἴπομεν, διτὶ ἐπὶ μακρὸν θὰ μελετᾶται δὲ ἀνθρωπὸς καὶ τὸ ἔργον του. Η μελέτη αὐτὴ ἥρχισεν ἥδη, καὶ ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ. Η «Νέα Εστία» ἀνοίγει τὰς σελίδας της μὲ ἔνα τεῦχος ἀναμνηστικὸν διὰ νὰ ἴστορησῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἔργον του είναι τεράστιον καὶ πολύμορφον καὶ δικαθεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν θὰ ἡμπορῇ παρὰ μίαν τῶν πλευρῶν του νὰ ἔξετάζῃ ἐπάστοτε εἰδικώτερα.

Σήμερον θὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν πνευματικὸν ἀνθρωπὸν. Διότι ὁ στρατηγὸς Μεταξᾶς ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πνευματικωτέρας μορφὰς τῆς Εὐληγνικῆς Ἰστορίας. Πνευματικός, δχι μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόφεως τῆς εὑρείας καὶ ποικίλης μορφώσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀπόφεως τῆς πνευματικῆς οὐσίας, ἡ ὁποία ἐνυπῆρχεν εἰς αὐτὸν, καὶ λόγω τῆς δροὶς ἡδύνατο, ὡς μία πλήρης καὶ ὀλοκληρωμένη πνευματικὴ μορφή, νὰ δίλῃ πνευματικὸν περιεχόμενον εἰς τὸν πολιτικούς σκοπούς του καὶ νὰ δημιουργήῃ γύρω του πνευματικὴν ζωήν. Πώς ἀλλως θὰ

ἡδύνατο ὁ βαθύς, σοθαρὸς καὶ μετρημένος αὐτὸς ἀνθρωπὸς νὰ διακηρύξῃ μίαν ἡμέραν, διτὶ ἡ 4η Αὐγούστου θὰ ἥγηται ίκανὴ νὰ σταθῇ εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς ἀφετηρία ἐνδὲ τρίτου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τεραστίας δηλαδὴ ὑποθέσεως τὴν δρόμον, δὲ περνᾷ, θὰ πυργώνη μέσα μας τὴν μορφήν του καὶ θὰ αδένη τὴν νοσταλγίαν τῆς.

Ο Ιωάννης Μεταξᾶς, ἐπειδὴ ἥτο μία μεγάλη δημιουργικὴ μορφή, καίτοι ἀπηγύθινετο εἰς τὸν πλέον δύσπιστον καὶ ἀναλυτικὸν λαὸν τοῦ κόσμου, τὸν ἐλληνικόν, δὲν ἐγελοιοποιήθη. Προσκαλεσε μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν ποιάν τινα δυσπιστίαν, ἵδιως εἰς τὸν θεωρητικός μας, οἱ δρόποι, ἐπειδὴ κατέχουν τὰ δόγματα, νομίζουν, διτὶ ἡμποροῦν νὰ δημιουργήσουν καὶ ζωήν, ἀλλὰ εὐθύς ἀμέσως τὸ ρωμαϊκόν του κήρυγμα ἥρχισε νὰ εὐρίσκῃ ἀπόγχησην εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ γίνεται πίστις. "Ἐποιει, βραδέως ἀλλὰ καὶ βαθέως καὶ συ-



Ο Ιωάννης Μεταξᾶς μὲ τὸν Ὑπουργὸν καὶ τὴν Κυρία Νικολούδη στὴν Κινητὴ "Εκθεση τῆς 4ῆς Αὐγούστου (Αὔγουστος 1940).

στηματικῶς, ἐντὸς μιᾶς περίπου πενταετίας, δ. Ιωάννης Μεταξᾶς, παραλαβὼν ἔνα ράκος, ἔνα τέλμα, ἔνα μηδενισμόν, — διότι αὐτὴ ἡτο δὲ οὐτὸς τοῦ 1936, — κατώρθωσε νὰ διαγράψῃ, νὰ θεμελιώσῃ, νὰ οἰκοδομήσῃ ἔνα πραγματικῶς νέον Ἑλληνικὸν Κράτος, τὸ δποῖον, ἐὰν δὲν εἶχε πράγματι πνευματικὸν περιεχόμενον, οὐδέποτε θὰ ἥδυνατο νὰ φθάσῃ εἰς τὸ «ὅχι» τῆς 28ῆς Ὁκτωβρίου.

Ο Ιωάννης Μεταξᾶς ὑπῆρξε λοιπὸν μεταξὺ τῶν ἀλλων καὶ η πνευματικωτέρα μορφὴ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Διότι αὐτὸς δὲν ἤξευρε μόνον γράμματα, ἔζοσεν ἐν πνεύματι καὶ ἥδυνατο νὰ ἐμφυσῇ πνεῦμα, δηλαδὴ ζωὴν βιώσιμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Οταν τὸ πρῶτον συνεδέθην μαζὶ του κατὰ τὰ τραγικὰ ἔτη 1922-1923, εἶχον ἐκπλαγῆ. Ἐπληγίαζα ἔνα διάσημον ἀπὸ πολλοῦ στρατιωτικόν, ἔνα φέρελπιν πολιτικόν, ἔνα ἀστὸν-οίκο-

γενειάρχην, καὶ μέσα καὶ πίσω ἀπὸ τὰ ἀλησμόνητα, φωτερά, βαθυκύανα μάτια του ἀνεκάλυπτα, μίαν νύκτα, ἀργά, δταν εἴχαμε μείνει συνομιλοῦντες τρεῖς ἀνθρώποι εἰς τὸ σπίτι μου, ἔνα ἀσυνήθιστο φῶς, κόσμους δλοκλήρους... Θεέ μου! Αὐτὸς δ παχύσαρκος, κοντὸς στρατιωτικὸς ἐγνώριζε καλῶς τὸν "Ομηρὸν του καὶ τὸν Αἰσχύλον του, ἐγνώριζε τὸν Γκαΐτε καὶ τὸν Σαλέπηρ του, τὸν Δάντην του (ἀφίνω πλέον πόσον ἐγνώριζε τὸν Μακιαβέλην του), καὶ δχι μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸν ΓρηγόριοΝαζιανζήνδον καὶ τὸν Μέγαν Βασιλείον καὶ τὸν "Αγιον Αὐγούστενον καὶ τὴν Θείαν Χάριν... Ἀποκάλυψι! Διότι γύρω εἰς αὐτοὺς τοὺς κλασσικοὺς καὶ γύρω εἰς αὐτοὺς τοὺς Πατέρας ἐβλέπατε νὰ δμιλῇ ἔνας ἀνθρώπος μὲ ἀργές, κοφτές, ἀτεχνες φράσεις, ἐπάνω σὲ θέματα φιλοσοφικά, θρησκευτικά, ιστορικά, πολιτικά, κοινωνικά, ἀλλὰ ἀσφαλῆς, κατασταλαγμένος, βαθύς. Ἐδγῆκα τὴν ἐπομένην καὶ

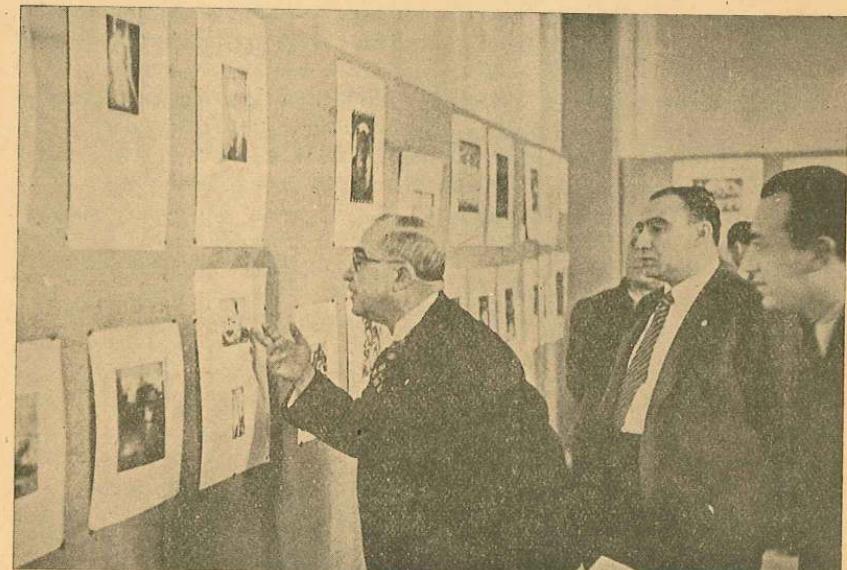
εἶπα σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους: «Ο Μεταξᾶς εἶναι καὶ σπουδαῖος διανοούμενος!» Οι ἀνθρώποι μὲ ὅφος ὑπεροχῆς ἐμειδίασαν. Οἱ ταλαίπωροι...

"Ἐτσι, μίαν ἡμέραν, καὶ δταν, ὑστερα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνας καὶ βάσανα καὶ πικρίας καὶ λαίκας παρανοήσεις καὶ κατατρεγμούς, ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Βασιλέα Γεώργιον ὃς μόνη ἐλπὶς σωτηρίας ἐπὶ τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, ἡμίπορες μὲ τοὺς λόγους του καὶ τὰ ἔργα του νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαόν αὐτὸν μιᾶς ἀληθείας καὶ μιᾶς διαρκείας, διότι κυρίως δ Ἱωάννης Μεταξᾶς ἦτο ἔνας πνευματικὸς ἀνθρώπος, οὐχὶ κατὰ τὴν τρέχουσαν ἔννοιαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν. "Ἐτσι ἐξεκίνησε μὲ τὴν πίστιν τῆς δημιουργίας ἐνὸς νέου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἔτσι ἡγάπησε καὶ εὐηργέτησε τοὺς ἀνθρώπους

τῆς Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων, ἔτσι μέσα εἰς τὰς τόσας του ἀσχολίας ἀνέλαβε καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ ἐπρολόγισε τὴν ὑπὸ ἐκτύπωσιν Γραμματικὴν τῆς Δημοτικῆς Γλώσσης, ἔτσι ἡδυνήθη νὰ εἰπῇ μερικὰ πράγματα ποδ ἔχουν νόημα, ἔτσι ἐκήρυξε καὶ τὴν πνευματικὴν ἐπιστράτευσιν τῆς χώρας, ἡ δποία δὲν εἶναι οὕτε τυχαία, οὕτε συνήθης δπόθεσις, φθάνει νὰ ἡμιπορέσωμεν — ἐντολεῖς καὶ ἐντολοδόχοι — νὰ κατανοήσωμεν, δτι μὲ αὐτὴν δ ἀλησμόνητος ἀρχηγὸς ἐπεδίωκε τὴν συνειδητοποίησιν, τὴν συνολικὴν συγκρότησιν τοῦ σημερινοῦ μεγάλου ἀγῶνος τοῦ "Ἐθνους.

Καὶ διὰ νὰ κλείσω τὸ σημερινὸν ἀρθρον, ἀς ἐνθυμηθῶμεν τὶ ἔλεγε τὴν 21ην Μαρτίου 1938:

«Εἰς τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν τὸ



Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὴν "Εκθεση Κυλλιτεχνῶν.

Κράτος ένόμιζεν, ότι ή καλλιτεχνία άπετέλει είδος έλλαφράς δισχολίας, ή δύοια βεβαίως δὲν ἔπειρε πολὺ νὰ κουράζη τὴν σοδαρότητα τῶν κρατικῶν ἀρχῶν. Σήμερον τὰ πράγματα ἥλλαξαν, αἱ ἰδέαι εἶναι διαφορετικαὶ, καὶ ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς καλλιτεχνίας καὶ ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς ἀναπτύξεως διὰ τῆς καλλιτεχνίας τοῦ πολιτισμοῦ».

Ἐπίσης τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 1939 ἔλεγεν:

«Ἡ κοινωνία πρέπει νὰ ἔχῃ καλλιτεχνικὴν διάθεσιν. Καὶ καλλιτεχνικὴ διάθεσις θὰ πῇ, ότι ἡ κοινωνία πρέπει νὰ πιστεύῃ σὲ κάτι. "Αν νομίζετε ότι ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία στὰ περασμένα τῆς εἰχε κάμει αὐτὸν τὸ περιβάλλον καὶ εἰχε αὐτὴ τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν, φοβοῦμαι ότι εἰσθε γελασμένοι. Τῆς ἔλειπαν πολλὰ πράγματα καὶ πρὸ πάντων ἔλειπε ἀπὸ αὐτὴν ἡ πίστις. Δὲν ἐπίστευε στὸν ἑαυτό τῆς, δὲν ἐπίστευε σὲ τίποτε τὸ Ἑλληνικὸν καὶ γι' αὐτὸν ἐνόμιζε, ότι ἡ καλλιτεχνία ἦταν μονάχα ἔκεινο ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Τώρα τὰ πράγματα ἀλλάξανε στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ κοινωνία αἰσθάνθηκε τὸν ἑαυτό τῆς διάφορο καὶ τὸ Κράτος εἶναι διάφορο. Καὶ γι' αὐτὸν διάφορη εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κράτους εἰς τὴν Κοινω-

νίαν, ὅπως διάφορος εἶναι καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς Κοινωνίας στὸ Κράτος».

Καὶ εἰς τὰς 30 Δεκεμβρίου 1938, εἰς ἓνα γεῦμα τῶν λογίων καὶ καλλιτεχνῶν, τὰ ἔξης:

«Ἀπόψε πραγματικὰ ἐπέρασα ἡμιπορῷ νὰ πᾶ τὴν ὥραιότερη βραδὺν τῆς ζωῆς μου. Μοῦ ἐφάνη πὼς εἰδα μπροστά μου τὸ μέτρον τῆς ἀξίας μου. Λέγω μοῦ φάνηκε. Διότι διπόσδε καὶ ἀχώριστος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου, δισταγμός, μὲ τὰ χίλια δύο δινόματά του, δι Μώμος, δι Μεριστοφελῆς, δι Σάνγτο-Πάντοια, δι δισταγμός, ἀπὸ μέσα μου μοῦ λέγει: Τὰ πιστεύεις δσα ἄκουσες ἀπόψε; Ἀλλὰ εἴπα μὲ τὸν ἑαυτόν μου: "Ἄκου, γέμισε τὴν ψυχήν σου καλά, καὶ ἔξαπολούθησε νὰ δουλεύῃς, νὰ δουλεύῃς ἀλύπητα χωρὶς νὰ συλλογίζεσαι οὔτε τὸν ἑαυτόν σου, οὔτε τὴν ζωήν σου. Καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή, ποὺ θὰ ἀντικρύσῃς τὸ σύμπαν, τότε θὰ μάθης τὴν ἀληθινή σου ἀξία».

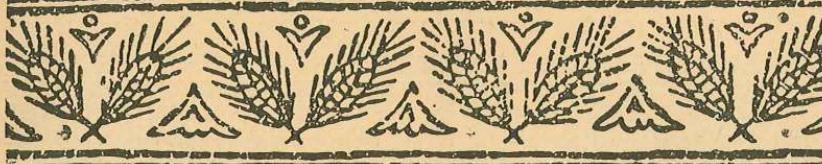
Αὐτὸς ἦτο δι Ιωάννης Μεταξᾶς. Αὐτὰ ἔλεγε, αὐτὰ ἔπραττε. Ἐπὶ γενεὰς ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ θὰ ἀντλῇ διδάγματα ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν του.

Ἄλλα ἀκόμη δὲν ἔχομεν πλήρως ἀντιληφθῆ τι ἔχομεν χάσει. Καὶ ὅταν τὸ μάθωμεν, βαθὺς θὰ εἶναι ὁ πόνος μας.

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ



9 Φεβρουαρίου 1941



Ο ΜΕΤΑΞΑΣ ΠΡΙΝ ΕΡΘΗ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Δυὸς μέρες ೩οτερὸν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1934, μαζὶ μὲ τὸ συνάδελφο κ. Ἡρ. Ἀποστολίδη, πήγαμε στὸ σπίτι του Μεταξᾶ. Κάθονταν στὴν ὅδο Πατησίων 150. Στὴν τραπέζαρια ἦταν ἀκόμα στημένο καὶ στολισμένο τὸ χριστουγεννιάτικο δέντρο ποὺ συνήθιζε πάντα νὰ στήνῃ καὶ νὰ στολίζῃ γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν του. Καὶ ἡ παλιὰ αὐτὴ συνήθεια, ποὺ ἐγκαυνιάστηκε ὅταν τὰ παιδιὰ ἦταν μικρά, ἔκαπολούθησε κι' ὅταν μεγάλωσαν καὶ παντρεύτηκαν κι' ἔκαμπαν δικό τους νοικοκυρίο. Ἡ ἀτμόσφαιραι ἦταν γιορτική, ἡ δική μας δύμας βίζετα εἶχε ἀλλο, διαφορετικὸ σκοπό. Θέλαμε νὰ ἐμπιστευθοῦμε τοῦ Μεταξᾶ μιὰ πολιτικὴ πληροφορία ποὺ νομίζαμε σοδαρή.

Μᾶς ὁδήγησε σ' ἓνα μικρὸ καμπαράκι τοῦ βάθους, δίπλα στὴν κουζίνα, ἀφοῦ τὸ ἀλλο σπίτι ἦταν πιασμένο ἀπὸ τὸν καλεσμένους τῶν κοριτσιῶν του, καὶ ἐκεῖ καθήσαμε νὰ τὰ ποῦμε.

—Ἐρχόμαστε, τοῦ εἴπα, ἀπὸ ἓνα σπίτι, ὅπου ἔνας ναυτικός, στενὸς φίλος τοῦ Βενιζέλου, ἔλεγε πὼς τὸ κίνημα εἶναι ζήτημα ἡμερῶν.

—Ο Μεταξᾶς δὲν ἤτανε τότε οὔτε στὴν Κυβέρνηση, ἀλλὰ ἀπλὸς βουλευτής καὶ ἀρχηγὸς μιᾶς μικρῆς δυμάδας ἀνθρώπων.

Σκέψημε λίγη ὥρα, καὶ μὲ σκυμένο καθὼς συνήθιζε νάχῃ πολλὲς φορὲς τὸ

κεφάλι, σήκωσε τὰ μάτια, μᾶς κοίταξε καὶ μᾶς εἶπε:

—Οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχω ἔγῳ δὲν συμφωνοῦν μ' αὐτὰ ποὺ μοῦ λέτε. Στὶς κυριώτερες φρουρές, δπως στὴν Ἀθήνα, στὴ Θεσσαλονίκη, στὴ Λάρισσα, δι Κονδύλης διποστηρίζει ότι ἔχει δικούς του ἀνθρώπους. Δυὸς πράματα λοιπὸν εἶναι: "Η ότι οἱ φῆμες βγαίνουν ἀπὸ ἀνεύθυνο κουβεντολόδι, ἡ ότι τὰ πρόσωπα ποὺ λογαριάζει ἡ Κυβέρνηση γιὰ δικά της τὴν προδίνουν. Γιὰ τὸ τελευταῖο τοῦτο δὲν ἔχω συγκεκριμένο κανένα στοιχεῖο. Θὰ φροντίσω δύμως νὰ πληροφορηθῶ.

—Ἀποκλείετε, κύριε Πρόεδρε, τὸν ρώτησα, μιὰ ἀνατρεπτικὴ κίνηση νὰ ἔχῃ προσετατισθῆ ἀξιωματικοὺς ἐν ἐνεργείᾳ δισαρεστημένους γιὰ τὸν ἀλφα ἡ βῆτα λόγο;

—Δὲν τὸ ἀποκλείω διόλου. "Ενα κίνημα δύμως, γιὰ νὰ πετύχῃ, πρέπει κατὰ πρῶτο νάχῃ τὸ δίκιο μὲ τὸ μέρος του. Κίνημα δύμως μὲ μοναδικὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο τὴν ἀνατροπὴ τοῦ κόρματος ποὺ οἱ ἐκλογὲς ἔφεραν στὴν ἔξουσία, δὲν στέκεται καλὰ στὰ πόδια του. Μιὰ ἀνατροπὴ πρέπει νάναι γέννημα ἀνάγκης καὶ νάχῃ σκοπούς πολὺ σοδαρός. Χωρὶς τέτοιο κίνητρο καὶ τέτοιο περιεχόμενο, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι σοδαρό, κι' ἀν πρὸς στιγμὴ ἐπικρατήσῃ, δὲν μπορεῖ νάναι βιώσιμο.



Συνομιλία του Ιωάννου Μεταξᾶ μὲ τὸν κ. Κωστῆ Μπαστιά, στὰ 1936.

— Τὸ ἐπιχείρημά τους, δτὶ κινδυνεύει τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα, δὲ δίνει περιεχόμενο;

— "Οχι, γιατὶ ὅλοι ξέρουν πῶς δὲν κινδυνεύει. "Αν δημοσίας ἐπιχειρήσουν ἀνωμαλίες στὸν τόπο, μὲ τὸ πρόσχημα δτὶ δημορτεοῦν τὴ Δημοκρατία, τότε ή Δημοκρατία θὰ πέσῃ καὶ θὰ είναι αὐτοὶ ποὺ θὰ ξέχουν ἐκθέσει τὸ πολίτευμά τους στὰ μάτια τοῦ λαοῦ.

Φύγαμε κεῖνο τὸ βράδυ χωρὶς νὰ πούμε τίποτ' ἀλλο γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ ξαναίδωθήκαμε τὸ Φεβρουάριο, ἔνα μῆνα σχεδὸν πρὶν γίνει τὸ κίνημα.

— Μάθατε τίποτα, τὸν ρώτησα, γιὰ κεῖνο ποὺ σᾶς εἶχα πεῖ;

— Κινησίεις γίγονται, φῆμες κυκλοφοροῦν, ἀλλὰ ὅλ' αὐτὰ δὲν θὰ εἰχαν καμιὰ σημασία ἢν ὑπῆρχε κυβέρνηση ποὺ νὰ ξέρῃ νὰ κρατηθῇ στὰ πόδια τῆς. Δυστυ-

χῶς, ὅταν μιὰ κυβέρνηση δὲν ἔχει ή ἔδια συνειδηση τῶν κινδύνων ποὺ τὴν ἀπειλοῦν, σὲ τί νὰ συντελέσουμε ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα ἔξω ἀπὸ τὴν ἔξουσία;

“Γιτέρ” ἀπὸ εἰκοσπέντε μέρες, τὴν 1 Μαρτίου τοῦ 1935, ξέσπασε τὸ κίνημα. Ό Μεταξᾶς, μέσα στὴ γενικὴ σύγχυση ποὺ ἐπεκράτησε, μπῆκε στὴν κυβέρνηση καὶ βοήθησε μὲ τὸ κῦρος του καὶ τὴ γνώση του νὰ κατασταλῇ. “Γιτέρα δὲν συμφώνησε μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ καὶ παραιτήθηκε.

Σ' ἕνα στενὸ κύκλῳ φίλων του, δυὸ μῆνες μετὰ τὸ κίνημα, μᾶς εἶπε:

— Τὸ κίνημα ποὺ ἔγινε δὲν είναι ἀπὸλ ἐπεισόδιο ἀξιοῦ νὰ λησμονηθῇ. “Εδειξε καθαρὰ πῶς καὶ τὸ πολίτευμα, ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τὸ πολιτικό, ἀντὶ νὰ δώσουν στὸν τόπο τὴ γερὴ διακυ-

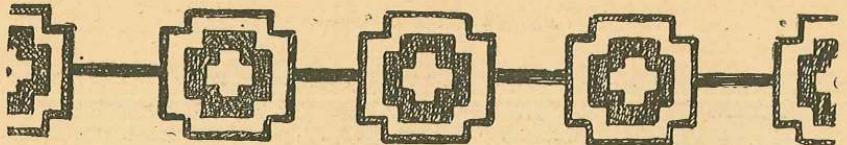
διαγράφεται στὰ βάθη τοῦ εύρωπαϊκοῦ δρίζοντα. Γιὰ τοῦτο σήμερα ἔνα εἶναι τὸ μέλημά μου. Ή ἐπαναφορὰ τοῦ βασιλέως. Ό βασιλικὸς θεσμὸς πρέπει νὰ εἶναι τὸ θεμέλιο καὶ η ἀσφάλεια τοῦ Εθνους. Καὶ η ἐσωτερικὴ καὶ η ἔξωτερική.

Καὶ ρίχτηκε τότε στὸν ἀγῶνα, καὶ πάλεψε καὶ νίκησε ἡ ἴδεα του καὶ η πολιτικὴ του. “Ο, τι ἔγινε μετά, ή ιστορία τῶν ἔξη περίπου χρόνων δείχνει πόσο εἶχε δῆ σωστά, θετικά, θηθικά δι μεγάλος αὐτὸς ἀνθρώπος, η ἔξαστια μορφὴ ποὺ ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας.

ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
Γεν. Διευθυντής Γραμμάτων, Καλῶν Τεχνῶν καὶ Κρατικῶν Σκηνῶν.



Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὴν Εορτὴ τῶν Ηθοποιῶν, στὸ Ζάππειο.



Ο ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

Η μνήμη πού ἀναπολεῖ σήμερα τὴ μορφὴ τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ σταματᾷ μὲν εὐλάβεια στὸ κορυφαῖο σημεῖο τῆς ζωῆς του, στὴν ἔξαισια ὥρα τῆς μοίρας του, πούνται τὸ πρωιγὸ τῆς 28ης τοῦ ὁκτωβρίου. Κατὰ τὴν ἐνδαιμόνια αὐτὴ ὥρα, ποὺ συνόψιε τὴν ἐνστικτῶδη καὶ τὴ συνειδητὴ θέληση τῶν Ἑλλήνων νὰ ζήσουν ἀξίοις τῆς ἱστορίας τους, συνομολογήθηκε τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἐθνους πρὸς τὸν Κυβερνήτη του. Η Ἑλλάδα ἀναγνώρισε τὴν φυχὴ τῆς στὴν πράξη τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ καὶ αἰστάνθηκε λυτρωμένη καὶ περήφρανη. Καμὶς πρόγνωση γιὰ δοκιμασίες καὶ βάσανα δὲ στάθηκε ἐκανὴ νὰ πειριόσει τὴ χαρὰ ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ δεῖγονός, ποὺ ἔδρα τὸν καθένα απὸ τὸ πετοῖ του καὶ τὸν ἀπέδιδε στὴν Ἑλλάδα. Εἴτανε, τότε ἀκόμα στὶς πρώτες μέρες τοῦ ἀγώνα, ἡ ἀναγάλλια ἀπὸ τὴν δρμὴ γιὰ τὴ θυσία. Γιὰ πολλοὺς (ἀν καὶ νομίζω πὼς ὁ λαὸς δὲν ἔδαλε στὸ νοῦ του τὴ θυσία, παρὰ μονάχα τὴ νίκη), ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυβερνήτη εἶταν ἀπόφαση δλοκυτώματος ἀντέξια τῶν ἐλληνικῶν παραδόσεων. Οἱ τρεῖς μῆνες ποὺ κυλήσαν ἀπὸ τὴ μέρα κείνη ἴσαμε τὸ θάνατο του, γυρίσαντα τὴ μετάριστα κείνη ἀγαλλασση σὲ ριζωμένη χαρὰ γιὰ τὴ Νίκη. Στὶς πράξεις μας τώρα, δὲ μᾶς φρονηματίζει μονάχα ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωάννου, παρὰ καὶ μᾶς ἐμψυχώνει ἡ προσαίστηση τοῦ εὐτυχισμένου μέλλοντος τῆς πατρίδας.

Στὸ μνημόσιο δου μᾶς καλεῖ σήμερα ἡ «Νέα Ἐστία», διμολογῶ πὼς θάθελα νὰ προσέλθω μονάχα σὰν Ἑλληνας καὶ νὰ δῶ τὴ μορφὴ ποὺ τιμοῦμε ἀπὸ τὴ γενικὴ τοῦτη σκοπιά, ποὺ ὑπερβάλλει καὶ περικλείει δλες τὶς ἀλλες. Υπάρχει ὅμως καὶ ἔνα δεύτερο χρέος ποὺ ἐντάσσεται στὸ μεγάλο τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, νὰ ἀναπολήσουμε τὸ ἔργο ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίνευση καὶ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ συντελέστηκε στὰ Γράμματα καὶ στὶς Τέχνες. Γιὰ γὰ τι-

μήσουν τὴ μνήμη του, οἱ συνεργάτες του, στενότεροι καὶ μακρινότεροι, καθένας στὸν τομέα του, δφείλουν νὰ καταγράψουν καὶ νὰ διαρωτίσουν τὸ κυβερνητικὸ ἔργο του.

Ο Ἰωάννης Μεταξᾶς ὑπῆρξε ἀλήθεια ἐραστὴς καὶ προστάτης τῆς τέχνης. Μποροῦμε σήμερα νὰ τὸ φανερώσουμε, — καὶ εἶναι ἵσως τὸ καλήτερο μνημόσιο ποὺ ἔχουμε νὰ τοῦ κάρμουμε σὰν ἐντολοδόχοι του στὴ διοίκηση τῶν καλλιτεχνικῶν πραγμάτων, — πότε δὲν ἀποήθηκε ποτὲ οὐ, τιδυπότε ποὺ τὴν ζητήθηκε γιὰ τὴν προστασία καὶ τὴν προαγωγὴ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης. Ἀν δὲν τοῦ ζητήθηκαν (καὶ ἐπομένως ἀν δὲν πραγματοποιήθηκαν) περισσότερα, τοῦτο δφείλεται στοὺς συνεργάτες του, πούγχαν καὶ αὐτοὶ τὸ νοῦ τους στὸ πιθανώτατο ἐνδεχόμενο τοῦ πολέμου κι αὐτοπειριογράφων σὲ κάθε τους αἴτηση. Μπροστά μας είχαμε ἔνα πρόγραμμα. Καὶ τὴν πραγματοποίησην του κλαμπαχώσαμε σὲ περισσότερα ἀπὸ τρία τέσσερα χρόνια. Η ἀγάπη του γιὰ τὴν τέχνη καὶ τοὺς καλλιτέχνες εἶταν ἀπεριόριστην. Ἐφτανε νάνηκει κανεὶς στὴν τάξη αὐτὴ τῆς προτίμησης του, γιὰ νάχει τὴ συμπάθεια, καὶ μάλιστα τὸ σεβασμό του. Καὶ μακρὰ καὶ δυσνηγή πετρα του τὸν ἔκανε σκεπτικὸ γιὰ δλες τὶς ἀναγνωρισμένες ἀξίες στὴν ἐπιστήμη, στὴν πολιτικὴ καὶ γενικῶς στὸ δημόσιο βίο, γιὰ τὸν ἀνθρώπους τῆς τέχνης δὲν είχε παρὰ συμπάθεια καὶ ἔφεση γιὰ κατανόηση.

Ο Ἰωάννης Μεταξᾶς ὑπῆρξε συγάμα στὰ ζητήματα τῆς τέχνης ἐν τελῷ ὡς ἀνεξίθρησκος. Πρὶν ἀκόμα ἡ ὑπηρεσία τῶν Καλῶν Τεχνῶν προλάβει νὰ πραγματοποιήσει κανένα κεφάλαιο ἀπὸ τὸ κυβερνητικὸ πρόγραμμα, μιὰ δράδη ἀπὸ πέντε ἡ ἔξη καλλιτέχνες ἐπέτυχε μιὰν ἀκρόβαση ἀπὸ τὸν Πρόεδρο. Του κατηγόρησε ἀσφιστῶς τοὺς συναδέλφους τῆς, «τὴν ἀνατρεπτικὴν μερίδα, ἡ δποία ζητεῖ νὰ καταστρέψῃ πᾶν δι. τι ἔως τώρα ἔγινε καὶ ν' ἀρχίσῃ νὰ κά-

μηνη ἔκεντα τὰ δποία, δπως γνωρίζετε καὶ σεῖς, δλα τὰ κράτη τὰ καίουν καὶ τὰ διώχουν ἀπὸ τὸν τόπον τῶν» καὶ τοῦ ζήτησε νὰ εἰνοήσεις ὃς Κυβερνήτης μιὰν αἰσθητικὴ ἀρχή, «τὴ σωστὴ πλευρὰ (sic) τῆς Ἀκαδημαϊκῆς τέχνης» (!). «Ο Πρόεδρος, μὲ μιὰ σιγουριά ποὺ θὰ τὴ ζήλευε καὶ δ εἰδίκος, έθαλα νὰ στενογραφήσουν σχι μόνο ἀπὸ ποὺ ἔκουσε, παρὰ κι αὐτὰ ποὺ αὐτοσχεδίασε καὶ εἶπε. «Ο.τι εἶπε εἶταν δ καταστατικὸς χάρτης τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐλληνικῆς τέχνης. «Ἐγὼ θέλω νὰ ἐνοποιηθῇ σχι ἡ Τέχνη, ἀλλὰ ν' ἐμφάνισε τῆς Τέχνης. (Δηλ. ὑπὸ ένιατο σωματείο καὶ σὲ κοινὴ ἔκθεση.) «Ἐγὼ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Κράτους ἔγιναν νὰ διαστηρίζων τὴν Τέχνην. Τὸ Κράτος τὸ ἐλληνικὸν τὸ σημειρίνων θὰ διαστηρίζῃ τὴν Τέχνην, σχι δρισμένην τεχνοτροπίαν (...). Η κρίσις λοιπὸν τῆς ἀξίας τῆς καλλιτεχνικῆς ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὸ Κράτος δὲν δύναται νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς αὐτὴν τὴν υπόθεσιν. «Ἐγὼ θὰ δώσω δλα τὰ μέσα ν' ἀναπτυχθῇ ἡ Τέχνη. Τώρα, τί ἀρέσει εἰς τὸν δλαφα ἡ τὸν βήτα κεχωρισμένων καὶ πρασινετικὴ παρακολούθηση τοῦ Προέδρου. Απὸ τὴ συνοπτικὴ ἔκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Υπουργείου Παιδείας κατὰ τὴν τελευταία τριετία γιὰ τὰ Γράμματα καὶ τὶς Τέχνες, ποὺ δημοσιεύεται σὲ τοῦτο τὸ τεύχος, σὰν ἀπαραίτητο παρακολούθημα τῶν γραμμῶν αὐτῶν, δ καθένας θάντιληφείται λοιπεὶ ποὺ ἔφτασε ἡ φιλότεχνη καὶ ἐκπολιτιστικὴ μέριμνα τοῦ Προέδρου. «Ο.τι ἔγινε στὴν περιοχὴ αὐτῆς, διευθυντής τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἔγραψε σ' ἔκθεση του πρὸς τὴν προστασίαν του ἀρχής: «Απ' δλα κατετέθησαν πρὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὃς πραγματικὰ γεγονότα, τὸ μόνον αἴτησε είναι δτι... ἔλαβε χώραν ἡ «Βικεσίας Θεσσαλονίκης».

(!) Βλ. λεπτομέρειες στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τῆς 14ης Δεκ. 1937 καὶ σ' ὅλο τὸν ἐλληνικὸ τύπο τῶν ἐπομένων ἡμερῶν, ποὺ καυτηρίασε μὲ δριψύτης τὸ διάδημα αὐτό.

Σχολιάζοντας αὐτὰ ποὺ ἔκουσε δ Πρόεδρος στὴν ουνάντηση αὐτῆς, διευθυντής τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἔγραψε σ' ἔκθεση του πρὸς τὴν προστασίαν του ἀρχής: «Απ' δλα δσα κατετέθησαν πρὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ὃς πραγματικὰ γεγονότα, τὸ μόνον αἴτησε είναι δτι... ἔλαβε χώραν ἡ «Βικεσίας Θεσσαλονίκης».

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ
διευθυντής τῶν Καλῶν Τεχνῶν

Είναι ἀνάγκη ἡ ἐπιστράτευσις αὐτὴ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς χώρας νὰ γίνη καὶ αὐτὴ συστηματικῶς, δπως ἔγινε καὶ ἡ ἐπιστράτευσις τῶν πολεμικῶν μας δυνάμεων, διὰ νὰ δώσῃ δληγη τὴν ἀξίαν, τὴν δποίαν ἔχει τὸ πνεῦμα, ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ νὰ φέρῃ τὸ ἀποτελεσματικὸ αὐτοῦ κτύπημα.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ



ΗΡΩΙΚΗ ΕΛΕΓΕΙΑ

Καθώς, δταν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου
Ποὺ τάξει ἡ Παντοδύναμη βουλή,
Στὴν ὥρα τοῦ φριχτοῦ παγκόσμιου πόνου
Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους ἀρρητὰ καλεῖ,

Κι' ἐνῷ καπνὸς καὶ σκότος καὶ νεφέλη
Τοὺς αἰθέρες, καὶ πέπλοι καταχνιᾶς,
Σκεπάζουνε, κι' ἀπὸ τὸ δέος τὰ μέλη
Τῆς Πλάστης ὅλης φρίσουνε — μεμιᾶς

Οὐ γῆλιος θολώνει, σθύνουν τὸ ἀστρικά του,
Γέεννας φωτιά τὸ φῶς πυρομαχεῖ,
Ραγίζουν οἱ οὐρανοί, καὶ τὸ ἀστρι κάτου
Πέφτει ἔνα-ἔνα, ἀλόχρυση βροχή,

Κι' ἔνα-ἔνα στῆς ἀθυσου τὸ χάσμα
Βουλιάζει, κι' ἄγρια ἀκούεται μονάχα,
Στὴν πένθιμη σιγῇ σὰν κύκνειον ἀσμα,
Τῶν κόσμων ἡ ἀρμονία ποὺ ξεψυχᾶ,

Ἐτοι — θανάτου ἀχλὸν σὰ νᾶχε μάσει
Κρυφὸς νοτιᾶς, προτοῦ ἡ νεροποντὴ¹
Χυθεῖ — δταν στὸν ἀέρα είχε κρεμάσει
Τὸ μήγυμα, κι' ἔξεσπασε ὡς βροντή:

« Γκρεμίστηκε ἡ κολώνα μας, κι' ἡ τέντα
Πόσκεπε τὴν Ἑλλάδα· ἡ φλογερὴ
Καρδιά, ποὺ τὴν δρμή μας ἔξεχέντα,
Σὲ νεκρὰ στήθη κοίτεται νεκρή! »,

Χάος ἔγινε γύρω μου καὶ μέσα,
Βουθδ ἔνα χάος, ἀδειο καὶ βαθύ,
Σάμπως τῆς γῆς νὰ κόπηκε ἡ ἀνέσα
Κι' ὅλα μετέωρα νῦχανε σταθεῖ...

Μὰ δταν ἀργὰ ξεκίναγε τὸ ξέδι
Κι' οἱ ὥρες φαντάζαν ἀσωτες βραδειές,
Καὶ κόμπο τὸ αἷμα, σὰ χυμένο ρόδι,
Οἱ ματωμένες στάλαζαν καρδιές,

Κι' ὀλόγυρα τῆς νεκρικῆς σου κλίνης,
“Ολοι ἔνας θρῆνος, ζλοι μιὰ φωνή,
Σοῦ κράζανε: « Ποῦ πᾶς; Ποῦ μᾶς ἀφίνεις;
Δίχως σου νιώθουμ² ἔρμοι κι' ὀρφανοί »,

Σ' εἶδα μέσα στοῦ σύθρηγου τὸ σάλο,
Μέσα στὶς γάζες ποὺ ὑφαίνε θολές
Τὸ κλάμμα, νὰ σκωθῆς, κι' ἀπόγα σ' ἄλλο
Στρέφοντας ἔξφουν, σ' ἀκουσα νὰ λέσ:

« Ἐμπρός, παιδιά! Φηλά τὰ ὅπλα πάλι!
Καὶ τὶς σηματεις, μ' ἀγριες λαχές,
Σκῶστε φηλά... φηλά καὶ τὸ κεφάλι!
Ψηλά καὶ τὶς μεστίες σας ψυχές!

» Ἐμπρός, παιδιά! κι' ἡ ὥρα δὲ μᾶς πέρνει.
Ἐμπρός, παιδιά! μᾶς ἔσφιξε ὁ καιρός.
Ἐμπρός, παιδιά! Τὸ βράδυ δὲ γῆλιος γέρνει,
Καὶ τὸ πρωὶ θὰ βγῆ πιὸ φωτερός.

» Ἐμπρός, παιδιά! μεγάλα, μὲ τὸ κλάμμα,
Ἐργα ποτὲ δὲν ἔχουν στεριωθεῖ.
Ἐμπρός, παιδιά! ως που γάδουμε τὸ θάμμα,
Ποὺ λαχταράψε, σάρκα νὰ ντυθῇ.

» Ἐμπρός, παιδιά! κι' ὁ θάνατος ὅω πέρα
Σπόρος φλογάτος γίνεται στὴ γῆ.
Ἐμπρός! κι' ἀπὸ τὸ χαμό μου, μιὰν ἡμέρα,
Ζωῆς θ' ἀναπηδάνη χρυσοπηγή.

» Ἐμπρός! καιρὸ μὴ χάνετε· ἡ ἀγάρκη
Τοῦ χρέους, δποῦ δὲν πέρνει ἀναβολή,
« Ἐμπρός, παιδιά! καὶ πάρτε τους φαλάγγι! »
Μὲ τὴ στεργή φωνή μου, σᾶς καλεῖ.

» Ἐμπρός, παιδιά! τῆς λευτεριᾶς ἡ πύρα
Φλόγα μεγάλη νὰ λαμπαδιαστῇ!
Ἐμπρός! κι' ἀν πάη ἐνάντια σας ἡ Μοῖρα,
Φαλάγγι νὰ τὴν πάρτε κι' αὐτή!... »

ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

Η “ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΙΣ,,

Είγαι πρέπον νὰ διμολογηθῇ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀκρίβεια, πὼς δὲ Κυδερήτης τῆς Χώρας, πὼν τὸσον ἀπάντεχα ἔχαθηκεν ἀπὸ τὸν κόσμο στὴ μέση τοῦ δοξασμένου δρόμου τῆς Ἐλληνικῆς Νίκης, δὲν ἀπέστρεψε παράμερα καὶ παραπομένειν τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα, ὅσον ἡταν στὴν πολιτικὴ ζωὴ. Επεχωριστὰ ἀπὸ τὴν τρανὴ χειρονομία τοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Δημοτικῆς γλώσσας, ἐνδεικτικὴ τὴν ἐπισήμου γνώμης του, πὼν ἔξωτερίκευε καὶ τὴ γνώμη τοῦ Ἐθνούς, χωρὶς ἐπιφυλάξεις καὶ δισταγμοὺς τὴν φοράν αὐτῆς, εἰδικὰ γιὰ τὴ σύγχρονη λογοτεχνία, πὼν τὴν εἰληνέ καποτε χαρακτηρίσεις ὡς «ἐθνικὴν ὑπόθεσιν», ἐστάθηκε πρόθυμος, μὲ τὴ συνδρομὴ καὶ τῶν ἀρμοδίων συνεργατῶν του, νὰ τῆς δῶσῃ, δπως καὶ στὶς ἀλλεις Νεοελληνικὲς Τέχνες, μιὰ νέσφαντη θήβη καὶ οὐσιαστικὴ ὑποστήριξι, χάρις στὴν δύοις μπόρσεν αὐτῆς γὰρ πάρη μίαν ἐμφάνισι πιὸ ἀξιόπρεπη, σύμφωνα πρὸς τὴν ἀξιοπρέπεια ποὺ τῆς χρωστοῦντας τὸ Κράτος. Βέβαια δὲν παραγωρίζουμε — καὶ τὶς ἀλλεις προσπάθειες, πὼν ἔγιναν στὰ περασμένα γιὰ τὸν ἰδιο σκοπό· μᾶλις ὁ Ιωάννης Μεταξᾶς πιὸ συστηματικὰ καὶ καλοπροσάρτεται καὶ κοντινὰ ἔδειξε τὴ διάθεσι του νάρθη στοργικώτερα πλάι στοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, δείχγοντάς τους πὼν δὲν εἶναι δὲ καθένας τους ἔνα ἀπομονωμένο ἄτομο, μὲ τὸν ξένω-

MIX. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας Ἐλλήνων Λογοτεχνῶν

ΤΙ ΜΑΣ ΘΥΜΙΣΕ Ο Ι. ΜΕΤΑΞΑΣ

Τὸν Ιωάννη Μεταξᾶ πρωτογάριστα δταν ἡταν λοχαγὸς στὸ Γεν. Ἐπιτελείο τοῦ Στρατοῦ καὶ ἔγν ἀρχιεισαντάχτης στὴν «Ἀκρόπολη» τοῦ Γαβριηλίδη. Ὁ Γαβριηλίδης τὸν ἐχτιμοῦσε καὶ τὸν ἀγαποῦσε ἔχωριστά καὶ σὰν ἀνθρώπο καὶ σὰν ἀξιωματικό. Ὅταν μιὰ μέρα ἔκανα λόγο τῷ Μεγάλῳ Δάσκαλο γιὰ τὰ μάτια τοῦ Ι. Μεταξᾶ, πὼν λαμπυρίζανε

ἀπὸ φῶς καὶ ζωὴ, δὲ Γαβριηλίδης μου εἰπε: — “Οσο μπόι λείπει ἀπὸ τὸν Μεταξᾶ, τόσο μιαλὸ καὶ εὐψυχία ἔχει.

— Απὸ τότε δὲν τὸν συνάγτησα παρὰ λυγοστὲς φορές. Μιὰ δταν ἥρθε «ἀποτίων φόρον ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως πρὸς τὸν Μεγάλον φίλον του καὶ Ἐλληνα», δπως δὲν οις μου εἰπε, νὰ παραστῇ στὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς

προτοιμῆς τοῦ Γαβριηλίδη, πὼν δὲ «Ἐλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς, χάρη στὴν ὠραία προτοβουλία τοῦ ἐκλεκτοῦ μου φίλου κ. Μ. Ροδᾶ, ἐστησε στὸν Κήπο τοῦ Κλαυθμῶνος, καὶ μιὰν ἀλλη, δταν πρὶν δύο χρόνια μιὰ βραδῖς παρακολούθησε μὲ τὴν δίκονεια τοῦ τὴν παράστασή τοῦ ἔργου μου «Καλῶς ήρθες», πὼν παιζότανε στὸ Θέατρο Κοτοπούλη. Στὸ διάλειμμα ἀνέβηκε στὸν προθάλαμο τοῦ θεωρείου του γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰ τὴν τιμὴ πὼν μου ἔκανε:

— Σὲ συγχαίρω, μου εἰπε, γιὰ τὸ ἔργο σου· εἶναι τίμο καὶ ἥθοπλαστικό.

Βρήκα τότε τὴν εὐκαιρία νὰ τοῦ ἔξομολογηθῇ κάτι:

— Κύριε Πρόεδρε, τοῦ εἰπα, ξέρετε πὼν μὲν εχεῖτε αἰχμαλωτίσεις; γιὰ δυὸ πράγματα πού εἴπατε;

Μου ἔριξε μιὰν ἐρωτηματικὴ ματιὰ — τὰ μάτια τοῦ Ἀρχηγοῦ δὲν εἴχανε χάσει τίποτε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ λοχαγοῦ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου — καὶ περίμενε μὲ τὸ χαρόγελο, πὼν πάντα φωτίζει τὸ πρόσωπο του, γὰρ κούση νὰ τοῦ ἴστορῳ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας μου.

— Κύριε Πρόεδρε, σεῖς, πὼν σ' ὅλη στὴν ζωὴ ὑπήρξατε στρατιωτικός, εἰπατε δυὸ μεγάλες ἀλήθειες, πὼν ἵσπιε τώρα δὲν ἀκούστηκανε ἀπὸ στόμα μπεύθυνου πολιτικοῦ. Τὸ κήρυγμα σας γιὰ τὴ Δημοτικὴ γλώσσα ἴταν μιὰ ἀποκαλύψη γιὰ μᾶς, τους ἀνθρώπους ποὺ συνέδουσε τὴ ζωὴ μας μὲ τὸ Γράμματα ἡ τὶς Τέχνες. Εἶναι ἀλήθεια πὼν καὶ στὸ παρελθόν βρεθήκανε πολιτικοῦ, πὼν ἀναγνωρίσανε πὼν ἡ Δημοτικὴ γλώσσα εἶναι τὸ μόνο ἐκφραστικὸ μέσο γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσουν οἱ πνευματικοὶ ἀνθρώποι μὲ τὸ λαό, δημος οἱ ἰδιοὶ αὐτοὶ πολιτικοῦ δὲν δυσκολεύτηκανε νὰ κατοχυρώσουν — ἀνοήσεις! — τὴν καθαρεύουσα μὲ συνταγματικὲς διατάξεις. Ὁσο σεῖς κυδεράτε τὸν τόπο, κύριε Πρόεδρε, ξέρουμε πὼν μὲ τὸ γράφουμε στὴ ζωντανὴ γλώσσα δὲν διατέρχουμε τὸν κίνδυνο νὰ τιμωρηθοῦμε γιὰ αὐτό, οὔτε καὶ γιὰ συμπλέξουν τὶς τύχες μας διώνυμα γράμματα...

Καὶ τοῦ διηγήθηκα πὼν ἔνας ἀνωμυμόγραφος ζητοῦσε ἀπὸ κάποιον Υπουργὸ τῆς Παιδείας νὰ παυθῇ ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου γιατὶ είμαι «μαλλιάρος», καὶ πὼν δὲν Υπουργὸς αὐτὸς δέδωσε τὸ ἀνώνυμο αὐτὸ

γράμμα στὴν διπηρεσία τοῦ Υπουργείου του γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἀναχρίσεις. (Τὸ γράμμα αὐτὴ τὴ σιγμῆ βρίσκεται στὰ χέρια μου.)

— Ο Μεταξᾶς γέλασε μὲ τὴν ἱστορία ποὺ τοῦ διηγήθηκα, καὶ πιὸ πολὺ δταν τοῦ δνομάτια τὸν Υπουργό.

— Ο κυβερνήτης μιᾶς χώρας, ἀπάντησε δὲ Μεταξᾶς, πρέπει νὰ ἔδραιωθῃ στὴ συνέδηση τοῦ λαοῦ. Ἄνγκη, λοιπόν, νὰ καταλαβάνουμε τὸ λαὸ ἀμα μᾶς μιλάει, καὶ δὲ λαὸς ἐμάς δταν τοῦ μιλάμε.

— Ή δεύτερη αἰχμαλωσία μου, συνέχισα, δρέπεται σὲ μιὰ μεγάλην ἀλήθεια ποὺ εἴπατε καὶ πὼν γιὰ πρώτη φορὰ ἀκούστηκε ἀπὸ στόμα Ἐλλήνων πολιτικοῦ. Ή ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι διαπίστωση μιᾶς πραγματικότητας, πὼν αὐτὴ πάντα στάθηκε αἰτία τῶν φοβερῶν διχασμῶν μας. Κατηγορήσατε, κύριε Πρόεδρε, τοῦς Ἐλλήνες πὼν ἐπαγγελματοποίησαν τοὺς ἔκπτωτούς τους. Ἀπὸ τὸν γειρόνακτα ἴστημε τὸν ἐπιστήμονα κι' ἀπὸ τὸν ἔργατη ἴστημε τὸν διανούμενο.

— Ενα χαρόγελο ἀπόλυτης ικανοποίησης ἐφώτισε πιὸ πολὺ τὴ φυσιογνωμία τοῦ Κυβερνήτη. Τὸ χύτημα τοῦ κυδουνιού, πὼν εἰδοποιοῦσε πὼν ἡ αὐλαία σὲ λίγο θ' ἀνοίγε γιὰ νὰ συνεχιστῇ ἡ παράσταση τοῦ ἔργου, ἔδωσε ἀπότομα τέλος στὴν διμιλία μας.

Σκέφτομαι αὐτὴ τὴ σιγμὴ πόσην ἀλήθεια κρύβανε τὰ λόγια τοῦ ἀλησμόνητου Κυβερνήτη! Ἐπαγγελματοποίηση τοῦ ἔκπτωτού μας, σημάνει ἀνυπαρέξια πίστης καὶ σύντιμο κάθε ἰδανικοῦ. Καὶ πρέπει νὰ τὸ παραδεχτοῦμε πὼν ἡ πίστη εἰληνέ χρεωκοπήσει ἀνάμεσα μας, καὶ τὸ ἰδανικό δὲν ὅδηγοῦσε τὶς πράξεις μας, οὔτε δικαίωνεις μας, οὔτε δικαίωσης μας. Ο γιατρὸς κι' ὁ δάσκαλος κι' ὁ καθηγητὴς κι' ὁ διαγονιένος κι' ὁ βιομήχανος δὲν εἴχανε τάξις τὸ ἐπάγγελμα τους ὡς μέσο γιὰ τὴν ἔξυπηρέτηση μιᾶς ἀνώτερης ἰδέας καὶ τῆς προδόσου τῆς δλότητας, ἀλλὰ γιὰ τὴν ικανοποίηση τῶν ταπεινῶν ἀξιώσεων τοῦ έκπτωτού τους. Ἐτοι τὴν Ἐλλάδα τὴν παράδεργον ἔνας ἀγριός ψλισμός, πὼν χρόνο μὲ τὸ χρόνο τὴν κατέβαζε καὶ σὲ πιὸ χαμηλὰ ἐπίπεδα. Η μόρφωση, η καλλιέργεια τοῦ πνεύματος, η φραιστοίηση τῆς ψυχῆς, η πίστη στὸ ἰδανικό, δὲν θυμοσίασμός, η αὐτοπεποίηση, η ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, τὸ διαρκὲς ἐνατένισμα πρὸς

ένα ώραιότερο, έπιστημονικώτερο και ήθικώτερο αύριο, είχαν από καιρό το ποθετηθῆ σε δεύτερη μοίρα' τὸ ἀτομο εἶχε νψώσει τὸ δικό του συμφέρον πάνω ἀπὸ τὸ συμφέρον τῆς δλότητας, εἴχαμε γίγνει δύοι ταπεινοὶ ἐπαγγελματίες· τὴν ἀρρώστεια μας αὐτῇ διατίστωσε δ 'Ι. Μεταξᾶς. Καὶ βροντοφώνησε: «Ἐλληνες, είναι ἀνάγκη νὰ καταλάβετε πῶς ἔκει ποδ λατρεύεται δ ἀτομισμός, μοιραίνο μιὰ μέρα θὰ ἔρθῃ δ μαρασμός, η ἀποσύνθεση καὶ τελευταία δ θάνατος.»

Πόσον ἀληθινὰ ἦταν τὰ λόγια τοῦ Κυβερνήτη, φάνηκε ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα ποὺ κηρύχτηκε δ πόλεμος. 'Ο "Ελληνας, παρα-

μερίζοντας τὸν ἑαυτούλη του, ξαναδρῆκε τὴν πίστη πρὸς τὰ ἴδαικά του, τὸν δημιουργικὸ ἔνθουσιασμό του, ἔνιωσε τὴν ψυχή του νὰ πλημμυρίζῃ ἀπὸ ἀγάπη καὶ καλοσύνη, καὶ σὰν ἔνας ἀνθρώπος, μιὰ ψυχή μιὰ ίδεα, γράφει μήνες τώρα, κεῖ πάνου στὰ βουνά τῆς Ἀρδανιτιᾶς, τὶς πιὸ δοξασμένες σελίδες τῆς Ἐλληνικῆς Ἰστορίας.

Ο 'Ι. Μεταξᾶς μᾶς θύμισε κάτι ποὺ τὸ εἰχαμει λησμονήσεις: Πὼς πρέπει νὰ εἰμαστε ἀληθινοὶ κι' ὅταν μιλάμε, κι' ὅταν γράφουμε, κι' ὅταν δουλεύουμε, κι' ὅταν δημιουργοῦμε, κι' ὅταν πολεμάμε.

Οφείλουμε νὰ τοῦ εἴμαστε εὐγνώμονες.

Θ. Ν. ΣΥΝΑΔΙΝΟΣ
Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας
Ἐλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ μεγάλη καὶ βαρειά ἀπώλεια, ποὺ θρηνεῖ δχι μόνον δλη ἡ 'Ελλάς, ἀλλὰ καὶ δλος δ πολιτισμένος κόσμος, ἡ ἀπώλεια τοῦ Ἐθνικοῦ μας Κυβερνήτη, συνεκλόνισε ἐντελῶς ἔχωριστα τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς μουσικῆς.

Γιατὶ τὸ μεγάλο, πολύτροπο καὶ πολύμορφο δημιουργικὸ καὶ ἀναπλαστικὸ ἔργο τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶς, παρουσιάζει τόσες πολύχρωμες ἀναλαμπές, τόσες φωτερὲς ἀχτίδες, ὡστε νὰ φωτίζουν κάθε ἀπόχρωση, κάθε κλάδο τῆς σύγχρονῆς μας πνευματικῆς καὶ οὐλικῆς ζωῆς.

Ἡ γέα Ἐλληνική τέχνη, σὲ δλες τῆς τίς μορφές, βρήκε τὴν πιὸ στοργικὴ φροντίδα δχι μόνο ἀπὸ τὸ δυνατὸ Κυβερνήτη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἀγθρώπο τὸν ἀνύγκριτο σὲ πραστήτα καὶ ἀγάπη, ποὺ τὴν φανέρωνε σὲ κάθε ἔργάτη, σὲ κάθι ἀγωνιστὴ τῆς τέχνης τῆς Ἐλληνικῆς.

Ἐτοι, μέσα στὰ πέντε σχεδόν χρόνια ποὺ δ 'Ιωάννης Μεταξᾶς δδηγοῦσε τὸν Ἐλληνικὸ λαὸ στὸ πεπρωμένα του, τὰ γράμματα, τὸ θέατρο, οἱ καλές τέχνες, ἡ μουσική, εἰδανε νὰ πραγματοποιοῦνται τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ τολμηρότερά τους δηνειρα.

Δὲν μοῦ ἐπιτρέπει δ χῶρος, ἀλλὰ δὲν είμαι καὶ δ ἀρμόδιος νὰ ἐπεκταθῶ καὶ νὰ ἀναλύσω τὴν κολοσσιαία καὶ μεγίστης σημασίας ἔργασία ποὺ ἔγινε στοὺς διαφόρους κλάδους τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ὑπὸ τὴν ἐμπνευση καὶ τὴν δδηγία τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶς.

Θεωρῶ δμος ἵερο μου καθήκον νὰ πῶ δυδ λόγια γιὰ τὸ τί προσέφερε εἰδικώτερα στὴ μουσικὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

Πραγματοποίησε μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ζωτικὰ καὶ τὰ πιὸ ἐπιταχτικὰ γιὰ τὴ μουσικὴ μας πρόσδο ζητήματα, ποὺ χωρὶς τὴν πραγματοποίησή τους δ μουσικὴ μας μαραγνόταν καὶ ἔφθινε κάθε μέρα.

Ἐτοι, δ ὥρυση τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δλω ἔξαιρετικὴ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τῆς σημασία, ἀποτελεῖ, δπως μάλιστα ἔξελίσσεται δπὸ τὴ σημερινή του διεύθυνση, ἀληθινὴ εὐεργεσία γιὰ τὸ μουσικὸ μας κόσμο.

Ταλέντα ποὺ ἔμειναν ἀγγονιμένα δ περιφρονητικά στὸ πειθώριο, βρίσκουνε σήμερα, χάρη στὸ Ραδιοφωνικὸ μας Σταθμό, τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσουνε στὸ μεγάλο κοινὸ τὴν τέχνη τους καὶ νὰ τὴν ἔξασκοῦν



Π. ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

έξω ἀπὸ τὸ στενὸ κύκλο τῆς ἄγονης διδασκαλίας, ὅπου ὡς χθὲς ἀναγκαστικὰ τὴν περιώριζαν.

Ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ, ἀπὸ τὸ ἀπὸ λαϊκὸ και δημοτικὸ τραγοῦδι ὡς τὴ σοδαρώτερη μουσικὴ δημιουργία, κατέχει τὴ θέση ποὺ τῆς πρέπει στα προγράμματα και τὶς ἐκτέλεσις τοῦ Σταθμοῦ μας.

Οἱ Ἑλληνες συνθέτες ἔχουν ἔτοις τὴν εὐκαιρία νὰ ἀκοῦνε τὰ ἔργα τους και νὰ ἔξελισσονται και νὰ προσθέσουν.

Παράλληλα μὲ τὸ Σταθμὸ μας προσετέθη ἔνα ἀλλο πολύτιμο στοιχεῖο για τὴν διοκλήρωση τῆς μουσικῆς μας ζωῆς: Ἡ ἰδρυση τῆς Αυρικῆς Σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου;

Ἡ Αυρικὴ μας Σκηνὴ ἀρχιεῖ νὰ δημιουργεῖ ἔνα σύνολο, ποὺ ἀποθαίνει κάθε μέρα και πὸ τέλειο, και μᾶς κάνει νὰ ἀποδέπουμε μὲ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὸ μέλλον της.

Ἐξ ἀλλοῦ, ἡ Συμφωνικὴ μας Ὀρχήστρα βρήκε ἐπίσης τὴν μεγάλη στοργικὴ μέριμνα τοῦ Κυβερνήτη. Τὰ μέλη της μονιμοποιήθηκαν, και σήμερα, ὑστερὸ ἀπὸ τόσα χρόνια, ἡ πρωτεύουσα ἔχει τέλος μιὰ πραγματικὰ μόνιμη συμφωνικὴ δργάνωση, ποὺ συνεχίζει τὸ ἔργο τῆς συστηματικὰ και χωρὶς οἰκονομικὰ προσόμματα.

Ἄγ σ' αὐτὸ προσθέσουμε τὸ τί έχει γίνει σὲ δργανώσεις φιλαρμονικῶν χρωφδιῶν και δρχηστρῶν ἀπὸ τὴ Διοίκηση Πρωτευούσης, καθὼς και στὶς ἀλλες πόλεις τοῦ Κράτους και τὴ Νεολαία, θὰ δοῦμε ὅτι μέσα στὴν τελευταία πενταετία οἱ μουσικοί, δύος ἀλλωστε οἱ ζωγράφοι ἢ οἱ ήθοποιοί, δέχθηκαν τὴν εὐεργετικῶτατην ἐπίδραση τῆς θεομουργοῦ πνοῆς τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶ. Και ἡ μνήμη του θὰ μένει πάντα βαθειά χαραγμένη μέσα στὴν ψυχὴ και τὴν καρδιά τους.

Ομως, ἂν αὐτὰ είναι τὰ κύρια σημεῖα τῆς νέας ζωῆς ποὺ ἐνεφύσησε στὸν καλλι-

τεχνικὸ και μουσικὸ κόσμο δ' Ἀρχηγὸς ποὺ θρηγεῖ ὅλη ἡ Ἑλλάς, πῶς νὰ μὴν ἀναπολήσω μὲ βαθειά συγχίνηση τὶς χλιες μικρολεπτομέρειες τοῦ ἐνδιαφέροντός του γιὰ κάθε μουσικὴ ἐκδήλωση, και τὴ βαθειά του ἀγάπη γιὰ τὴ μουσικὴ και τοὺς ἐργάτες τῆς;

Πῶς νὰ μὴν βλέπω πάντα μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου τὴ σεβαστή του μορφὴ νὰ παρακολουθεῖ ἀπὸ τὸ θεωρεῖο τοῦ θεάτρου «Ολύμπια» τὶς μελοδραματικὲς παραστάσεις, και μὲ ἀπέραντη καλουσύνη και ἐπιείκεια νὰ κρίνει τοὺς νέους καλλιτέχνες ποὺ μιὰ μέρα θὰ ἀπαρτίζανε τὸν πυρήνα τῆς σημερινῆς δημιουργικῆς ἐργασίας τοῦ Βασιλικοῦ μας Λυρικοῦ Θεάτρου;

Πῶς νὰ μὴν ἔχω στ' αὐτιά μου τὴ φωνὴ του και τὶς βαθυστόχαστες γνώμες του γιὰ τὴ δημοτικὴ μας μουσικὴ ἢ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ μας δημιουργία, δταν μέσα στὶς τόσες του ἀσχολίες δ' Πρόεδρος εὕρισκε τὸν καρό νὰ παρακολουθεῖ στοργικὰ τὴν παραγωγὴ και τὴν προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων μουσουργῶν;

Και πῶς νὰ μὴ συγκινοῦμαι δταν ἀναλογίζομαι τὸ ἐνδιαφέρον και τὴν καλουσύνη ποὺ ἐπέδειξε δταν ἐπρόκειτο, πρὶν ἀπὸ ἔνα χρόνο, νὰ ἔκτελεσθεῖ στὸ ἐξωτερικὸ ἔνα Ἑλληνικὸ μελόδραμα, και τὴν χαρὰ ποὺ ἐξεδήλωσε ὑστερὸ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία του;

Και ἀν τὸν Ιωάννη Μεταξᾶ τὸν θρηγοῦμε δλοι γιὰ δσα μεγάλα, γιὰ δσα ὥραια, γιὰ δσα δοξασμένα εἰργάσθη γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας, ἐμεῖς οἱ μουσικοί δλως ίδιαιτέρως τὸν κλαΐμε και θὰ τὸν κλαΐμε μὲ τοὺς γλυκύτερους φθόγγους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρμονίας, γιατὶ κοντὰ στ' ἀλλα ἔχάσαμε κι' ἔνα βαθό, ἔναν ἀληθινὸ φίλο και παραστάτη τῆς αἰωνίας και ἀκατάλυτης Ἑλληνικῆς Μουσικῆς.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ
Πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων Μουσουργῶν



Ο ΜΕΤΑΞΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τὸ μεγάλο πνεῦμα τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ δὲν ἀφίσει καμμιὰ πτυχὴν Ἑλληνικῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ ρίξει ἀπάνω τῆς τὸ στοργικό καὶ δημιουργικό φῶς του.

Τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο, ὅντας κι' αὐτὸ μιὰ ἐκδηλωση τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς, χρωστάει στὸν Ἰωάννη Μεταξᾶ τὴν σύγχρονη προσδευτική δράση του, χρωστάει σ' αὐτὸν τὴν ἀναγέννησή του.

Τὰ τεσσεράμισυ χρόνια τῆς ἔθνικῆς δράσης τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ, πιστεύω πώς εἶναι χρόνια συναγερμοῦ, ἀφύπνισης καὶ προσδόου γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο.

Ἡ βαθειὰ πίστη του στὸν ἐκπολιτιστικὸ ρόλο του Θεάτρου καὶ ἡ ἀλάθευτη διαισθητικὴ του τὸν δῆδηγγοσαν νὰ βρεῖ ἀμειδες λύσεις γιὰ ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου, λύσεις τέτοιες, ποὺ ἔδαλαν γερά καὶ ἀκλόνητα θεμέλια στὴν ἐπαγγελματική,

καλλιτεχνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ πρόοδος του.

Ἐλύαι νωπὴ καὶ ζωντανὴ ἀκόμα ἡ δράση τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Θεάτρου μας, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ τὴν ιστορίασω ἑγώ.

Τὰ γεγονότα ποὺ δημιουργοῦν τὸ σύγχρονο ζωταγό παλιμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, δημιουργήματα ὅλα τῆς σορῆς φροντίδας Ἐκείνου, μιλοῦν ἀρκετὰ ἔκδηλα καὶ ξανοποιοῦν τὴν περιέργεια ὅλων μας.

Γ' αὐτό, τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο θὰ διατηρήσει βαθειὰ στὴ μνήμη του τὸν Ἰωάννη Μεταξᾶ σὰν εὐεργέτη καὶ φωτεινὸ δῆδηγγό του.

Τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο, γράφοντας μὲ χρυσὰ γράμματα τὸν σονομά του στὶς σελίδες τῆς ιστορίας του, δὲν ἔχει ὅλο χρέος παρὰ γὰ σταθεῖ καὶ μελλοντικὰ ἀντάξιο τῆς στοργῆς καὶ τῆς καθοδήγησης Ἐκείνου.

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

Ἐργαδαίκη, ἐμοίσας ναι
ἐρέοδηνος· νι' ἀνολίσων
δος στὶς Ἐγγύτιοι θιάζο
τοι χαρακτήρα μα.

Της εὐχερας ἐρέψυχα μὲ
τὴν εὐηγρία τὴν Εραίστα χρό-
νον τοσ θεάτρον τας το ἄρρενο
με να' αγαλίσῃ μὲ χρόνα
ψυχὰ μὲ τὴν αριστό μας
την ἀνηριγή τοσ θεάτρον μες

Μαλεσάτ·

Αντόγραφο τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ πρὸς τὴν κ. Κοτοπούλη.

ΘΡΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΛΑΨΕΣ ΟΧΙ, ΣΤΗ ΘΑΝΗ ΣΟΥ

Θρήνοι καὶ κλάψεις ὅχι, στὴ θανή σου.

Νίκης πολεμικὰ μονάχα θούρια!

Μέσος μας παιάνες θ' ἀντηχᾶ ἡ φωνή σου,
φτερούγισμα καινούριο, ὅρμη καινούρια.

Ο θάνατός σου ἐσφράγισε τὴ Νίκη
μὲ φωτεινὴ ἀκατάλυτη σφραγίδα.

Μεσημεριοῦ λαμπράδα ἡ ἀμφιλύκη!

Κ' εἰν' ἔργο πιὰ τὸ ποὺ ἦταν πρὶν ἐλπίδα.

Στὴ σκοτεινὶα δὲν ἔσθυσε τὸ φῶς σου.

Οραμα φωτεινὸ μπροστά σου ἀπλώθη:
Θρίαμβος τῶν ὅπλων — γίκη! — ὁ στοχασμός σου,
φυλῆς ἀναστημένης αἰώνιος πόθος.

Ἀκόμα καὶ στὶς ὕστερες στιγμές σου,
στὴν unction ποὺ σὲ φωτοῦσε ἀχτίδα,
δὲ νοιάστηκες γιὰ σένα. Οἱ Ἑλληγές σου
στερνή σου ἀνάσα καὶ στερνή σου ἐλπίδα.

Ἐργο σου γικηφόρο νὰ κορώσεις
τὴν ἔθνικὴ ψυχή, πυρὴ λαμπάδα,
καὶ στὶς μελλούμενες γενιές νὰ δώσεις
ἀσύγκριτη μιὰ δοξασμένη Ἑλλάδα.

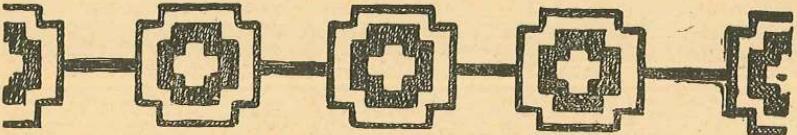
Θρήνοι καὶ κλάψεις γιὰ τὸ θάνατό σου

δὲ στέκουν, ὅχι, ἐσὲ δὲ σου ταιριάζουν.
Θούρια μονάχα ὁ νικητής στρατός σου

καὶ τοῦ λαοῦ τὰ πλήθη ἀς ἀλαζάζουν!

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΑΚΗΣ





Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΥΛΟΓΙΑ

"Οχι, δὲ σ' ἔστειλε ἔνις,
"Ολοὶ οἱ Θεοὶ σὲ στέλλαν τῆς Ἑλλάδας.

Μέσα ἀπὸ τὰ μακρύτατα γεοελληνικὰ χρόνια, ή ὑπαρξὴ τοῦ συγγραφέα περνοῦσε ἀπαρατήρητη καὶ περιφρονημένη σχέδον ἀπὸ τὸ ἐπίσημον κράτος, μήν ἔχοντας κανένα νὰ τὴν συντροφέψῃ στὴ μοναξιά της ἢ νὰ τὴν βοηθήσῃ στοὺς ἀγῶνες της. Καὶ δὲν ἦταν ὅποιοισδήποτε διοέλληγας συγγραφεύσεις. Τὸν χαρακτήριζε πατριωτισμός, αὐτοθυσία, περηφάνεια καὶ μιὰ ἀνώτερη ἀντίληψη στὰ Λητήματα καὶ τὰ αἰτήματα τῆς τιμῆς. Πάντα πρωτοστάτησε στὶς μεγάλες στιγμές του "Ἐθνους καὶ πάντα διαφρεγγάτων ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ δώσῃ γιὰ τὸ γενικό καλὸδι, τι πιὸ πολύτιμο εἶχε, ἀδιάφορο ἀν ἔκεινο ποὺ ἔδινε ἔπειφε κάποτε λίγο μπροστά στὶς γενικώτερες ἀνάγκης. "Οραμά του καὶ μέτρο του ἦταν ἀνέκαθεν ἡ ἡθικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ κληρονομιά ποὺ τοῦ ἀφήκαν οἱ πρόγονοί του. Καὶ τόσο πολὺ αἰσθανόταν αὐτὴ τὴν κληρονομιά, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ κέντρο τῆς πορείας του, τὸ δόνηγρό του ἀστρο, πάθος καὶ πόνος του μαζί. Πάθος γιὰ τὴ λαμπρότητά της, καὶ πόνος, γιατὶ ἡ ἀπόδοσή του, ἀνάλογη, μὲ δλες τὶς ἀλλες ἐκδηλώσεις τοῦ κάθι καιρού, ἐρχόταν πάντα πολὺ πιὸ κάτω ἀπὸ κείνη στὴ σύγχριση. Μὰ ποιὰ προσπάθεια μὲ συνέχεια ἔγινε ποτὲ σὲ διλούς τοὺς περασμένους νεοελληνικοὺς αἰώνες ἀπὸ τὸν κυβερνήτης τοῦ τόπου μας, γιὰ νὰ πάρῃ διογγραφεὺς τὴν καλλιέργεια ποὺ τοῦ χρειαζόταν καὶ τὴ θέση ποὺ τοῦ ἀξίζει, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ φτάσῃ κάποτε στὸ ἀπόγειο τῆς ἀπόδοσής του; Οὔτε σὰν διάθεστη δὲν διαγράφηκε ποτὲ ἀπὸ τὶς περασμένες κυβερνήσεις μιὰ τέτοια προσπάθεια. Ήσ καὶ δι Παλαμᾶς, δι μεγαλύτερος νεοέλληγας ποιητῆς, ποὺ τραγούδησε τὴν Ἑλλάδα σὲ δλες τὶς ἀκμές καὶ τὶς παρακμές της καὶ τὴς ἀνανέωσε τὴν ποιητικὴ

ἀρχίζει νὰ ἔχῃ καὶ ἀπὸ τὴ στάση τοῦ ἐλληνικοῦ περιβάλλοντος, ποὺ ὅλαζε ἀργά, μὰ θετικά. Οἱ συγγραφεῖς εὐλογήθηκαν μὲ εὕνοια καὶ ἐνίσχυση, καὶ ἀπὸ καὶ ποὺ ἀνταμύνονταν σὲ ξένες γνωιές καὶ μεριές γιὰ νὰ συζητήσουν τὰ προβλήματα τους, βρέθηκαν κατὰ ἀπὸ στέγη δικῆ τους. Τὸ ἐπίπεδο τῆς πίστης στὴ χρησιμότητά τους ἀγάνθικε, καὶ ὑπολογίζοντας σὲ μιὰ ἀνεπώτερη ζωή, ἡ τουλάχιστον μὲ λιγότερες στερήσεις, ἀρχίσαν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ κάνουν καὶ σχέδια γιὰ μελλοντικὲς ἰδεολογικὲς κινήσεις, ἔξορμήσεις καὶ ἐργασίες. "Ηταν, ἀλήθεια, χαρὰ Θεοῦ τὸ θάρρος ποὺ εἶχαν πάρει οἱ ἐργάτες του πνεύματος ἀπὸ τότε ποὺ τοὺς πληγάσασε καὶ βρέθηκε ἀνάμεσά τους δι Αρχηγός. "Οταν ξέσπασε δι πόλεμος, ἐπικυρώνοντας καὶ μὲ ἄλλο ἔμπρακτο τρόπο τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοὺς εἶχε Ἐκεῖνος, τοὺς ἐπιστράτευσε γιὰ νὰ τὸ βοηθήσουν στὸ ἔργο του. Τοὺς ἀνάθεσε τὴν ἡθικὴ τόνωση τῶν πληθυσμῶν ποὺ ὑπόφεραν ἀπὸ τὴ μαγία τοῦ ἔχθρος. Καὶ οἱ κάθε εἴδους ἰδεολόγοι πή-

γαν στὸ πρόσταγμά του, περήφανοι ποὺ θὰ συνεργάζονταν μαζί του καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀγια ὥρα. Δὲν πρόφτασε νὰ κατακαθήσει δι ηχος τῆς φωνῆς του στὴν αἰθουσα τῶν τελετῶν του Πανεπιστημίου, τῆς ίερῆς ἐκείνης φωνῆς ποὺ ήταν σάλπισμα καὶ ἔχμαστήρευση μαζί τῶν σκέψεων, τῶν προθέσεων, τῶν ἀγάνθων καὶ τῶν δονέρων του, καὶ δι Αρχηγὸς πέρασε ἀπροσδόκητα σὲ μιὰ ὅλου εἰδούς ἀθανασία, πρόωρη καὶ γιὰ Κείνον καὶ γιὰ μας. Γιατὶ τὸν θέλαμε γιὰ μας δίνη τὸ μέτρο τῆς ἀθανασίας ἑδῶ, ἀνάμεσά μας, ζωντανός, ἐνεργητικός, πολύμορφος καὶ πολύτροπος, στοχαστικός καὶ πονετικός, διως ἡταν, κλασικός καὶ ἀτάραχος καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμα τὴ θύελλα ποὺ μας βρήκε. Τὸν θέλαμε ἑδῶ, νὰ τὸν ἀκούμε νὰ μας εὐχαριστῇ γιὰ τὸ καλὸ ποὺ μας ἔκανε καὶ γιὰ τὶς ἐλπίδες ποὺ βόηθησε νὰ φυτρώσουν στὴ γυμνὴ καρδιά μας. "Ηταν τὸ πρώτο χνοῦδι, τὸ πρώτο πούπουλο...

Θὰ τὸν θυμόδαστε καὶ θὰ τὸν εὐγνωμονοῦμε ἐσαεί.

ΕΙΡΗΝΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ

Τὸ στοιχεῖον, τὸ δόποιον εἰσήγαγα εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας, ὑπῆρχε τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο, τὸ δόποιον ὅχι πολλάς φοράς παρουσιάσθη εἰς τὰς ἀρχαῖς καὶ τοῦ μεσαίωνος τὰς ἐλληνικὰς πολιτείας, καὶ δισάκις παρουσιάσθη ἑδῶκεν εἰς αὐτὰς τὸν θρίαμβον, ἐνῷ δισάκις ἔλειψε, παρ' ὅλα τὰ πνεύματα κατορθώματά των, τὰς ἔφερεν δι Ελλειψίες του εἰς τὴν ἀφάνειαν: τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο, τὸ δόποιον μαζὶ ἔλειπε κατὰ τὸν τελευταῖον ἐκατοντατῇ ἔλευθερον βίον μας, καὶ δι Ελλειψίες τοῦ δόποιού μαζὶ ἔλειπεν δι αὐτία τῶν μεγαλυτέρων συμφορῶν μας, εἶναι τὸ στοιχεῖον τῆς πειθαρχίας, τῆς πειθαρχίας οὐχὶ τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς, ἀλλὰ τῆς πειθαρχίας τῆς ἐνσυνειδήτου, τῆς αὐτούποταγῆς, τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ, οὕτως ὥστε ἐκεῖνο, τὸ δόποιον ἀναγνωρίζεται δι Πειθαρχημένη ἔλευθερία, τὰ ἀτομικὰ δηλαδή δικαιώματα, συγχρόνως τὰ περιορίζει εἰς δριον, τὸ δόποιον δὲν δύνανται γιὰ ὑπέρβούν, εἰς δριον ἀπὸ τοῦ δόποιου ἀρχίζουν αἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους.

Ο ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΗΣ

Η ιστορία τους γλωσσικούς μας ζητήματος έχει μερικές ήμερομηνίες, πού ούτε νά τις προσπεράσῃ μπορεί ούτε νά τις ξεχάσῃ ποτέ δε μελετητής της. Θά θυμάται πάντα ότι γύρω στα 1545 δ Νικόλαος Σοφιανός έγραψε τή γραμματική του στή δημοτική, ότι το 1681 δ Φραγκίσκος Σκούφος τύπωσε σε άπλη γλώσσα τή «Ρητορική» του, ότι δ Ήλιας Μηνιάτης λίγο πριν από το 1700 έκαμε τήν τολμηρή άλλα και τόσο άποτελεσματική καινοτομία νά άνεβάσει ότι τον άμεσων τή γλώσσα του λαοῦ, ότι δ Αθανάσιος Χριστόπουλος από το 1804 έρχεται τή συγματική γλωσσική προπαγάνδη του με τή «Γραμματική αιολοδωρική», ότι το 1824 δ Διονύσιος Σολωμός έδωσε με τόν «Διάλογο» του καθαρώτατα θύνικό περιεχόμενο στό γλωσσικό μας ζήτημα, και έπειτα θά σταθή δε μελετητής, πότε περισσότερο και πότε λιγότερο, άλλα πάντα με προσοχή και συχνά με θαυμασμό, στά 1888, πού έριξε τή μεγάλη κρουσή του δ Ψυχάρης με τό «Ταξίδι» του, στά 1893, πού παρουσίασε με τό «Ελώλα» του δ Ροΐδης λαμπρή και διαταραχήτη τήν έπιχειρητικολογία τού δραγμανώμενου δημοτικισμού, στά 1908, πού δ Έλισσος Γιαννίδης τύπωσε τή «Γλώσσα και Ζώη», τό δεύτερο άλληνα στερεό και πειστικό θεωρητικό κείμενο τών δημοτικών, στή Β' Αναθεωρητική Βουλή τού 1911, πού δ Μαζίλης συνόψισε τίς γλωσσικές πεποιθήσεις του και έκλεισε δλή τήν περιφρόνησή του γιά τούς άπληροφόρητους και τούς άμετανόητους στήν περίημην άποστροφή: «Δέν ίπάρχει γλώσσα χωδαία, δημάρχουν μόνο χυδαίοι, άγνωστοι», και τόδι πάλι χρόνο, πού δ Παλαμᾶς, γιά νά μήν άλλαξιστήση και νά κρατήση άμείωτη τή λογοτεχνική του τιμή, άντιμετώπισε τούς θυμούς και τό διωγμό τής πολιτείας, και λίγους μήνες πρωτύτερα, στά 1910,

πού ίδρυθηκε δ Εκπαιδευτικός Ομίλος και δραγμώθηκε ή πρώτη προσπάθεια γιά τήν είσαγωγή τής δημοτικής στά σχολεία. Θά κάνη δ μελετητής μερικούς άλλους ένδιαμεσους σταθμών, σε καλές και σε σκοτεινές ήμέρες γιά τόν άγριων, σε όπουργους τής Παιδείας με προσδετικές ίδεες άλλα με υπερβολικό ζήλο γιά τό κομματικό συμφέρον και με τρόμο γιά δ, τι μπορούσε νά παρεγγηθή και νά δώση εύκολα δπλα στούς δημοτικών, σε τίμους άντιπαλους — έπιστημονες και δημοσιογράφους — και σε θλιβερούς άντιπρωταυτούς τού πιό άντυπνικού συντρητισμού, σε άξιολογες προσωπικότητες, σε κωμικούς φωνασκούς και σε μικρεμπόρους τών ίερων και τών δσιων ένδος έθυμους πού με πολύ αίμα άξεσφαλίζει κάθε τόσο τήν έλευθερία του και με περισσότερον ίδρυται κερδίζει τό φυμί του, θά σκεψθή έπιμονα και γόνιμα δ μελετητής τής ιστορίας του γλωσσικού μας ζητήματος, θ' άνησυχήση, θ' άγαναχθήση, θά χλευάση, θά ήρεμήση και πάλι θ' άπορήση, θά διαπιστώση σειράς άπο βαρύτατες εύθυνες θά δρυσθή, θά σφίξη τίς γροθίες του, και ξαφνικά θά κρατήση τό βήμα του και τήν άναπνοή του. Έχει φάσει στό Σεπτέμβριο τού 1936, έχει βρεθή στήν άρχη μιάς μεταδόλης, πού δέν τήν περίμενε και δέν τήν πίστευε τόσο έπισημη και τόσο ριζική, και δφούς βεδουινήθη δτι δέν έγειραστηκε άπο εύκολους και δημοκοπικούς λόγους, δφούς διαβάση μερικά κείμενα πού δέν είναι άπλες ήποσχέσεις άλλα καθαρές και διδιάλλαχτες πεποιθήσεις, θά πανηγυρίση. Είναι οι δηλώσεις τού Ιωάννου Μεταξή γιά τό γλωσσικό μας ζήτημα, πού έρχονταν άπανω σε μιά κρίσιμη στροφή, σε μιά στιγμή πού μπορούσαν, γιά πολλά ίσως χρόνια, νά κερδίσουν μάχη άποφασιστική, οι δυνάμεις πού στάθηκαν πάντα έμποδιο στήν άληθινή πνευ-

ματική άφύπνιση τού νέου 'Ελληνισμού, είναι η ιστορική συνομιλία του με τόν κ. Κωστή Μπαστιά («Βραδυνή», 15 και 16 Σεπτεμβρίου 1936), μιά άποκάλυψη και μιά δυνατή έκπληξη, μιά εύτυχία, ναι, μιά εύτυχία γιά τόν πνευματικό κόσμο τής χώρας, πού τή ζάρηκε με τή βαθύτατη ένανοποίηση τών άνθρωπων πού έρχεται έπιτελους ή ώρα γ' άγνωστηστούν και νά τιμηθούν γιά τούς μάχους τους, και τήν έζησης με βάσησις προσδοκίες γιά τή γενικότερη πνευματική προσοτή τόπου.

"Άς δούμε από πιό κοντά αυτή τήν έκπληξη κι' αντή τήν εύτυχία, κι' δις προσπαθήσουμε νά τή δικαιολογήσουμε η τουλάχιστον νά τήν έζηγήσουμε. Στέκονται, άλλωστε, στή μέση, δυο μεγάλα έθνικα γεγονότα, — ένας πόλεμος κ' ένας θάνατος, — και τοποθετούν στήν ιστορία δ, τι έγινε πρίν άπ' αυτά κι' δ, τι τά προετοίμασε. Και η ιστορία, δσο χτεινή, δσο ζεστή κι' δην είναι, μένει ψυχρή κι' άσημηνή στούς έθνουσιασμούς και στούς φανατισμούς μας. Δίνει σε δλους τίς ίδεις πληροφορίες και βοηθάει δλους νά καταλάβουν δτι άνάμεσα στούς έθνουσιασμούς και τούς φανατισμούς βρίσκονται τ' άποτελέσματα και τά συμπέρασματα.

"Ό Ιωάννης Μεταξής είχε ώς το 1936 διπλή σταδιοδρομία, άλλα δέν είχε άναμμιζη στά πνευματικά ζητήματα τού τόπου. Ήταν στρατιωτικός και πολιτικός. Κι' δην δ στρατιωτικός πρόγραμμας άπο πολύ νέος, δπας φάνηκε άργοτερα, γιά τή γενική πνευματική του συγκρότηση και τήν κρήτηση γιά τόν έαυτό του, κρυφή δσχολία κ' εδαμαμούλα, καθήνει είναι κάθε άλληνή καλλιέργεια τού έσωτερού μας κόσμου, και άτομικό δφόδιο, δ πολιτικός δέ θέληση η δέν είχε τήν εύκαιρια νά κηρύξη δτι θεωρεῖ άνεκτικότητο έθνικο κεφαλαιο τήν τέχνη σε δλή τήν ποικιλία της και σε δλους τίς άξιολογες πραγματοποιήσεις τής και, κάτι περισσότερο άκομα, νά δείξη, με τήν άνεξιθρησκεία του στά λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά ζητήματα και μέ τίς γλωσσικές πεποιθήσεις του, δτι βρίσκεται κοντά στά πιό προσδετικά στοιχεία τού τόπου. Μερικές, μάλιστα, προτιμήσεις κ' ένεργειες κομματικών φίλων του ζφιναν νά σχηματίζεται σιγά - σιγά μιά παρεκήγηση, πού τή δυνά-

μωναν και τή στερέωναν οι διαμάχες του με πολιτικούς ήγετες, έκδηλωμένους, δην και δτολμούς, φίλους το δημοτικισμού. Τόν άρχηγό τών Έλευθεροφρόνων εύκολωτερα μπορούσαν νά τόν διεκδικήσουν οι συντρητικοί παρά οι προσδετικοί. Και με δικαιολογημένη άγνωστα, — είπαις δτι κάνουμε ιστορία, — δ λογοτεχνικός και καλλιτεχνικός μας κόσμος, προπάντων δ πρώτος, πού θεωρούθεται πάντα πιό έπικινδυνος δ Λόγος, βλέπεται, κρύβει, σε δλους τίς έποχές, πειριστέρη δυναμιτίδα άπο δην ζωγραφικό πίνακα η μιά μουσική σύνθεση — και δέχτηκε τίς βιαιότερες έπιθεσεις, με δικαιολογημένη, λοιπόν, άγνωστα έθλεπε, άπο τή δική του σκοπιά, τόση δύναμη, τόση έξουσία, έπειτα άπο τίς 4 Αύγουστου, σ' έναν άρχηγό, πού δέν ήξερε δν είγαι φίλος του η έχθρός του και πού δέν έχηγαγ κάποιους κομματικούς φίλους του, κάποιους δπουργούς του, φοδερούς διώχτες τού δημοτικισμού. Μέσος στήν άπεριότερη αυτή έξουσία θά ήταν η άδιαφορία και η σταυρότητα, δ γυρισμός σε παλιές και τόσο έπιζημιες πλάνες η τό δφύνωμα υαρχωμένων, συγκρατημένων παθών κ' ένας νέος και πιό φοδρός άπο κάθε άλλη φορά διωγμός τών σκεπτομένων Έλλήνων πού δέχτηκαν τό δημοτικισμό δχι μόνο σα γλωσσική έπανασταση άλλα σάν αίτημα πραγματικής πνευματικής ζωής. — Η θά ήταν η άνοχη, στήν άρχηγή, η προστασία, έπειτα, και τό δυνάμωμα τών ρευμάτων έκειγων πού προσπαθούσαν πενήντα τώρα χρόνια νά φέρουν τήν έθνικη ζωή στή μεγάλη κοτή και στίς πιό πλατείες έπιδιώσεις: Ό λογοτεχνικός μας κόσμος πέρασε μέρες και γύντες άγνωστας. Και δέ θά μπορούσε κάνεις νά τόν διδικήση. Τό κράτος δέν τόν είχε πείσει δτι ήταν μιά φωτισμένη έξουσία, ένας νοῦς με τήν ένγημερητή την φαραίητη γιά τήν άθωση η τήν καταδίκη μιᾶς ίδεας, ένδος λογοτεχνικού η καλλιτεχνικού ηρηγμάτων.

Έλιξε κάμει δμως δ λογοτεχνικός μας κόσμος δυό λάθη και είχε τιμωρηθή με τήν άγνωστας του. Δέν ήξερε τίς προτιμήσεις τού Ιωάννου Μεταξή και γγώριζε πόσο γλωσσαμύντορες ήταν μερικοί κομματικοί φίλοι του ζφιναν νά σχηματίζεται σιγά - σιγά μιά παρεκήγηση, πού τή δυνά-



Ο Ιωάννης Μεταξάς στο γεύμα των Καλλιτεχνικών Όργανώσεων.

καν και τα λογάρισμαν πολλοί άλλοι "Ελληνες. Ο Ιωάννης Μεταξάς ήταν Έπτανήσιος. Και κάτι άλλο άκόμα: άπό έπαγγελμα ή άπό ίδιους γκραφάτα, μυαλό πραχτικό. "Αν τό τελευταίο αύτό γνώρισμά του τέρευνούσε περισσότερο δ λογοτεχνικός μας κόσμος και τό έξηγούσε σάν άμεσο ή έμμεσος άποτέλεσμα της πρώτης πνευματικής συγκροτήσεως του Ιωάννου Μεταξά μέσα στήν άτμοσφαιρα της στρεψώτατης λογικής των μαθηματικών,— δ Μεταξάς βγήκε άπό τη Σχολή των Ειδελπίδων άξιωματικός τοι μηχανικός,— κι² άν προχωρούσε άκομα περισσότερο και τοποθετούσε πλάι σ' αυτούς τούς συλλογισμούς άκομά έναν, θτι κι³ δ Ελισαΐς Γιανίδης, δ σημαντικώτατος και πειστικώτατος αύτος άπολογητής του δημοτικισμού, είναι μαθηματικός, θα πέρναγε λιγότερες μέρες και νύχτες άγωνίας. Τό αλισθημα,— ή έπτανησιακή καταγωγή,— και ή λογική,— ή μέθοδος της ζωής του,— έργαζονταν και συνεργάζονταν στή σκέψη του Ιωάννου Μεταξά για νά προετοιμάσουν μιάν

σης πού μού άγαρέρατε, τίθενται σκοπίμως εις κυκλοφορίαν άπό τους κομμουνιστάς, οι δηοίοι θέλουν νά παραστήσουν τήν Κυβέρνησιν ώς άντιθετον πρός τήν πρόσδον. Άλλα φεύδονται. Ούδεποτε έσκεφθην νά θέσω περιορισμούς εις τήν γλώσσαν. Ούτε είναι δυνατὸν Έθνική ήμεις Κυβέρνησης γά είμεθα έχθροι τής γλώσσας έκείνης, εις τήν δηοίαν δ μέγας ποιητής Σολωμός έγραψε τόν Έθνικόν μας "Γύμνον. "Η δημοτική θά έξακολουθήση νά διδάσκεται εις τό δημοτικόν σχολείον και παραλλήλως εις τάς δύο τελευταίας τάξεις θά διδάσκεται και ή καθαρεύουσα, διότι αποτελεί προγραμματικότητα, τήν δηοίαν δ νέος "Ελληνη θά συναγρήση εις τήν ζωήν του, εις τό δικαστήριον, εις τάς έπισημα έγγραφα, εις τήν έπιστήμην και εις αύτον τόν τύπον άκομη, παρ' άλλας τάς προσπαθείας τούς τελευταίους νά δημοτικίζη, και φρονώ, θτι ή μόνη συμβολή τῶν λογοτεχνῶν ήταν συντελέση εις τήν εύρυτεράν διάδοσην τής δημοτικής. "Η γλώσσα πολλών καθαρευουσιάνων ένθυμιζει μίαν χωριάτισσα πού θέλει νά κάνη τήν κυρίαν, ή δὲ γλώσσα

πολλών δημοτικιστῶν είναι μία κυρία πού τής άρέσει νά κάνη τήν χωριάτισσα. Φρονώ δημας ήτι αι δύο γλώσσαι θά συναντηθοῦν κάποτε μὲ έπιφροήγη τής δημοτικῆς. "Άν άκόμη ή δημοτική δὲν έπειλήθη, τό λάθος άγνηκει εις τοὺς δημοτικιστάς, ένα ποσσότων τῶν δηοίων γράφει μεταφρασμένη καθαρεύουσαν. Αύτο, φυσικά, γεννᾷ άντιδρασιν και παρέκει τήν έντύπωσιν τοῦ φεύδοντος και τοῦ κατασκευαστοῦ. Ζήτημα λοιπόν έργασίος είναι διά νά καταστῇ πανελλήνιος ή γλώσσα τού Έθνικού μας "Γύμνου, και ή έργασία αυτή άγνηκει άποκλειστικῶς και μόνον εις τοὺς λογοτέχνας. Τό άτοχημα είναι διτι ή άρχουσα τάξις μέχρι σήμερον ήθέλησε νά συγχέη τήν δημοτικισμόν, πού είναι κίνημα καθαρῶν έθνικών, μὲ τόν κομμουνισμόν. Αύτη ή σύγχυσις δὲν έπιτρέπεται πλέον, διότι δὲν ωρεῖ παρά μόνον τούς κομμουνιστάς.»

Και οι λόγοι κύτοι δὲν είναι άπλη παρένθεση σε μιά δημοσιογραφική συνένευση. Είναι μόνο ή δραχή μιάς άποκλιψίων. Και ή συνομιλία πού άκολουθεῖ, δίνει τή συνέχεια τής και πείθει διτι δὲν είναι συνηθι-



Ο Ιωάννης Μεταξάς μὲ τά μέλη τής Πολεοδομικῆς και Αρχιτεκτονικῆς Επιτροπῆς.

Τοποθετούν άμέσως τὸ ζήτημα στη μόνη βάση που μπορεί νὰ δεχθῇ κάθε φωτισμένος καὶ τίμιος συζητητής, κάθε έσωτερικά ἐλεύθερος ἀνθρώπος, καὶ στη μόνη βάση που μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ βάρος ἀληθινὸς ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων. Εἶναι βέβαιο ὅτι δὲ Χαρίλαος Τρικούπης θαύμαζε τὸ «Ταξίδι» του Ψυχάρη. Καὶ ἡ ἴστορία λέει ὅτι ἡ εἰσόδος τῆς δημοτικῆς στὸ σχολεῖο ὀφείλεται στὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο. Καὶ θέλω νὰ πιστεύω ὅτι κι' δὲ θαυμασμὸς τοῦ Τρικούπη καὶ ἡ τολμηρὴ κανιοτομία τοῦ Βενιζέλου ἐπήγαγαν ἀπὸ μιὰ βαθύτερη ἔρευνα τῶν στοιχείων τοῦ δημοτικοῦ καὶ ἀπὸ σωστὴν ἐκτίμησην τῶν κρυφῶν καὶ φανερῶν ἀξιῶν ποὺ τὸν ἀποτελοῦν καὶ τὸν ἀπλόνον στὴ ζωὴ ἑνὸς λαοῦ, πέρ' ἀπὸ τὶς γλωσσικὲς συζητήσεις καὶ τὶς ἔριδες, σὲ δύνατο πενυματικὸν κίνημα, σὲ θερμὸ κι' ἀκούραστο ρεῦμα ποὺ ζωγροεῖ, δυναμώνει καὶ κρατάει πάντα νέες καὶ γόνυμες τὶς ρίζες ἑνὸς ἔθνους. Κι' ἄλλοι ἀδύονται πολιτικοὶ ἥρετες, — καὶ πρώτος, στὴν οὐσιαστικὴν ἐδγλαττία, στὴν ἐνσυνείδητην ἐπιμονὴν καὶ στὴν ὀργανωμένην μαχητικότητα, δὲ Ιων Δραγούμης, — κι' ἄλλοι, ἀρκετοὶ καὶ σημαντικοί, δὲ διστασαν νὰ διαλαρηρέουν τὴν συμπάθεια ἥ καὶ τὴν πίστην τους στὸ δημοτικό. «Ἐνας ὅμως πρωθυπουργός, μὲν ἔσουσία ποὺ δὲν είχε ἵσως κανένας ἄλλος πρὶν ἀπὸ αὐτὸν, ἔνας κυβερνήτης, σ' ἐποκήν μάλιστα ποὺ είχε ἀρχίσει νὰ διαγράφεται καθαρὰ ἡ σημερινὴ μεγάλη αἰματοχυσία καὶ ποὺ μποροῦσαν εὔκολα νὰ παρεξηγήθουν καὶ νὰ κατασκοφαντηθοῦν λόγοι τοὺς γιὰ τὸ γλωσσικό μας ζήτημα, δηλαδὴ γιὰ ἔνα ζήτημα φιλολογικό, ἔπως φαντάζονταν καὶ πιστεύουν ἀκόμα τὰ νεκρὰ στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ πιγγή πλούσιας ζωῆς, προϋπόθεση συνειδητῶν ἔθνικῶν δυνάμεων καὶ προετοιμασία γιὰ κάθε εἶδους νίκη, διόπει διποτηρίζουν δοι πίστεψαν. ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κι' ἀγωνίστηκαν νὰ πείσουν καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι δημοτικοῦ δὲν είναι λέξεις καὶ κανόνες γραμματικοὶ ἀλλὰ οὐσία καὶ σύστημα ζωῆς, ἔνας κυβερνήτης, λοιπόν, δυνατὸς κι' ἀποφασισμένος, δος κι' δὲ Καποδίστριας, νὰ δημιουργῆσῃ νέες καταστάσεις, εἶπε τὸ μεγάλο καὶ ὑπεύθυνο λόγο: «Ο δημοτικοῦ είναι κίνημα καθαρῶς ἔθνικόν». Εἶχε μιλήσει: ἡ καταγωγή, ἀλλὰ εἶχε

ἐργαστῇ κι' δὲ πραχτικὸς γοῦς. Ο Ιωάννης Μεταξᾶς είχε καταλάβει πολὺ καλά ὅτι τὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν ἀνήκει μόνο στοὺς λογοτέχνες καὶ στοὺς φιλόλογους. Κάτι περισσότερο ἀκόμα: εἶχε δῆ ὅτι δὲ χωράει στὸν κύκλο τῆς ἀριθμούτητός των. Ξεχελίζει στὰ σπουδαστήριά τους, ἀπλωνόταν σὲ κάθε τομέα ἔθνικῆς ἐνέργειας, ηταν μιὰ πραγματικότητα καὶ μιὰ ἐκκρεμότητα ποὺ ἔπικρινε θέση ἀνάμεσα στὶς σκέψεις καὶ τὶς πράξεις δῶλων τῷ Βλάχηνῳ, κι' ἔμενε πάντα κάπαν ἀπὸ τὸ προσκέφαλο τοῦ Κυβερνήτη, μαζὶ μὲ τὶς πιὸ μεγάλες ἔννοιες του. Κάτι εὐρύτερο, λοιπόν, κάπια σύσιτιστικότερο ἀπὸ λογοτεχνικὸ κι' φιλολογικὸ θέμα δημοτικοῦς, ἀληθινὰ καὶ καθαρὰ ζήτημα ἔθνικο. Καὶ στὴν πεποίθησή του αὐτὴ δὲ Ιωάννης Μεταξᾶς ἔμεινε σταθερός καὶ δημιουργικός. Κι' οὕτε μποροῦσε γά τινη διαφορετικά. Εἶχε ρίξει σὰν ώρατο σύνθημα μιὰ φράση. «Ηταν δύμως κι' ἔτοιμος νὰ τὴ στηρίξῃ μὲ ἐπιχείρημα ἀκαταμάχητο, μὲ τὴ στερεώτερη λογικὴ καὶ μὲ τὴν πιὸ ρεαλιστικὴ πολιτική, μὲ δὲ τὸ ἔδειπε κάθε ψυχράκιος καὶ ἀμερόληπτος στὶς κοινωνικὲς μας ζυμώσεις καὶ μόνο οἱ ἀτομοί, οἱ ἐπιπόλαιοι καὶ οἱ πεισματάρχες δὲν ἦθελαν νὰ προσέξουν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν.

Ολόκληρη ἡ φράση τοῦ Ιωάννου Μεταξᾶ γιὰ τὸ γλωσσικό μας ζήτημα είναι αὐτή: «Τὸ ἀτύχημα είναι ὅτι ἡ ἀρχούσα τάξις μέχρι σήμερον ἡθέλησε νὰ συγχέῃ τὸν δημοτικοῦ μὲ τὸν κομμουνισμόν». Κι' ἀπὸ πρὶν ἀπὸ τὸν Ιωάννη Μεταξᾶ κι' ἄλλοι πολιτικοὶ αναγνώρισαν, πότε τὰ καθαρώτερα καὶ πότε μὲ ἀρκετές περιφράσεις, τὸν ἔθνικὸ χαρακτήρα τοῦ δημοτικοῦ μοῦ, σχεδόν κανεῖς δὲν εἶχε τολμήσει νὰ δημιουργήσει κατάματα τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ δονομάσῃ — δηλαδὴ νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ καταδικάσῃ — «ἀτύχημα» τὴν ἀδυναμία ἥ καὶ τὴν πρόθεση τῶν κυρίαρχων ἀστῶν νὰ μπερδεύουν τὸ δημοτικοῦ μὲ τὸν κομμουνισμό. Η ἀστικὴ ιάζη, σὲ δόλο τὸν κόσμο, ἔπεισε σὲ πολλὰ λάθη. στὴν Ἐλλάδα δύμως ἔκαμε ἀκόμα ἔνα: ἔδωσε ὅτι δύνατὸ κι' ἀποτελεσματικό, ὅπλο δικό της, ὅπλο ποὺ ἡταν βέδαιο ὅτι θὰ τὴν ζημίανε πολὺ μόλις πέρναγε στὰ χέρια τῶν ἀντιπάλων της, τὸδωσε στὸν κομμουνισμό. Ήρριξε τὸ κυριώτερο γεφύρι ποὺ τὴν ἔφερε σ' ἐπικοινωνία μὲ τὸ λαό. Καὶ τὸ γεφύρι αὐτὸ ἀφήσε-



Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὸ βῆμα.

νὰ ξαναγίνῃ ἀπὸ τοὺς κομμουνιστές, ἀφῆσε νὰ βοηθήσῃ τὴν προπαγάνδα τους δέσι τίποτ' ἄλλο, ὅσο δὲ βοήθησαν οὗτε τὰ πιὸ ἀντιλαϊκὰ νομοθετήματα τῶν ἀστῶν, — τὰ σφάλματα τους σὲ δόλο τὸν κόσμο, — δέσι δὲν ἐνίσχυσε τὴν προπαγάνδα τους οὗτε διμείλος, δὲ καρδος, δὲ προκλητικὸς πλούτος. Ο Ιωάννης Μεταξᾶς ἤζερε τὶς μεγάλες διενέξεις ποὺ ἔρριξε δὲ κοινωνιούμδος στὶς τάξεις τῶν δημοτικοῦ μοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔκαμεν τὸ κήρυγμά τους δὲ Σκαληρὸς κι' δὲ Χατζόπουλος, καὶ περισσότερο στοὺς κάλπους τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Όμιλου, καὶ τὸ διχασμὸ ποὺ ἀκολούθησε. Ήξερε καὶ τὴ συκοφαντικὴ ἐκστρατεία ποὺ βασίστηκε ἀπάνω στὸ διχασμὸ αὐτὸν. Μὰ δὲν ἔτρωμάξει. Εἶχε μεγάλο κι' ἀκαταμάχητο ἐπιχείρημα μιὰ λαμπρὴ ἔθνικὴ ἀλήθεια, — «δημοτικοῦ μοῦ είναι κίνημα καθαρῶς ἔθνικόν», — καὶ προχώρησε ἔκει ποὺ κανένας ἀστὸς πολιτικὸς δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ φάση. Αστὸς αὐτὸς, δὲ δίστασε νὰ κατηγορήσῃ καθαρὰ κι' ξάστερα τὴν «ἀρχουσαν τάξιν», δηλαδὴ τὴν καταγωγή, κανένας ἄλλος ἀστὸς πρωθυπουργός. Αρχισε ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὰ θεμέλια. Καὶ θεμέλιο ἀληθινὰ ἔθνικῆς ζωῆς θεώρησε δὲ Ιωάννης Μεταξᾶς τὸν ἔλεγχο τῶν

πράξεων τῆς ἀστικῆς τάξεως γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, καὶ τὴ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων, κάτι καλύτερο: τῶν δυνατῶν, τῶν γερῶν, τῶν ἔλινικῶν κυττάρων ποὺ κλείνεις δημοτικισμός. "Ετσι, νομίζω, ἔφασε, μὲ τόσο σταθερὸ βῆτα, στὸ σταθρόδρυμο καθαρεύουσας καὶ δημοτικῆς, κ' ἔτοι πρόταξη, χωρὶς κανένα δισταγμό, χωρὶς καμμιὰ παραχώρηση, τὸ στήθος του στὴ συκοφαγτική. Κι' ἀς μὴ μοῦ θυμίσῃ διελεγητῆς τῆς πρόσφατης ἴστορίας μας τὴν ἔξουσια τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶς, τὴν ἀπεριόριστη δύναμη του. 'Ο Ιωάννης Μεταξᾶς ἥταν ἀπὸ τοὺς κυβερνήτες ποὶ νοιώθουν μαζὶ τὴν ἔξουσία καὶ τὴν εὐθύνη. Καὶ δὲ γύριζε τὰ νῶτα του στὴ συκοφαγτική. Καθὼς γνώριζε, μάλιστα, πόση παραπλάνηση σηκώνει τὸ γλωσσικό μας ζῆτημα καὶ πόσους φανατικοὺς καθιερωμένους ὑπάρχουν ἀκόμα, λογχίαζε τὴ συκοφαντία ἀντὶ σὰ θηρίο ποὺ δύσκολα δαμάζεται. Μὰ ἡ πίστη δαμάζει φυσικές, δχι μόνο ἀνθρώπινες δυγάμεις. "Ετσι ἔκλεισε ἔνα θιλιθερὸ κεφάλαιο—θέλω του λαχύστον νὰ ἐλπίζω διτὶ ἔκλεισε—τοῦ γλωσσικοῦ μας ζῆτηματος. 'Ο δημοτικιστῆς πένεψε τὴν ὄριστηκή ἀποκαταστασή του κι' ἔχει τὸ δικαιώμα μνὰ διακηρύξῃ διτὶ πρῶτη ἀπ' ὅλα εἶναι γνήσιος Ἐλληνας. Εἶναι δόμως καὶ ἀνθρώπος. Καὶ μπορεῖ νὰ ἔχῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα ἐνδὸς καθηρευσμάτων, ἢ καὶ περιστέρα. 'Αλλὰ δὲ βρίσκεται πιὸ κοντὰ ἀπ' αὐτὸν στὸν κομμουνισμό. Κάθε ἀλλο μάλιστα. 'Εμεὶς πιστεύουμε διτὶ βρίσκεται κοντὰ στὴν Ἐλλάδα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον.

Αὐτὸν τὸ ἀντίκρυσμα τῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητος τὸ σημείωσαμε καὶ τὸ Σεπτέμβριο του 1936 ἀπὸ τὶς ἔδιες αὐτές στήλες, τὸ σημεώνουμε καὶ τώρα. 'Αλλὰ καὶ τὸ προδόλλουμε σὰν φωτειγνό σημεῖο, σὰν πολύτιμη ὑποθήκη. 'Ο Ιωάννης Μεταξᾶς ἔδωσε τὴ Νίκη. 'Αλλὰ πρὶν ἀπ' αὐτὴν ἔδωσε μερικὰ συνθήματα. 'Ἐν' ἀπὸ τὰ συνθήματα αὐτά, ἔν' ἀπὸ τὰ σημαντικότερα, δημοτικισμός του. Κι' ὁ δημοτικισμός του δὲν περιορίστηκε σὲ μιὰ συνένευξη. Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς κ' ἔλαμψε πάλι ζωγραφός, δρμητικός, ἀναμφισβήτητα ἐθνικός. Τὴν Πρωτοχρονία του 1937 τίμησε πάλι τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ μὲ τρόπο ποὺ δὲν ἀφῆσε καμμιὰ ἀμφιδολία γιὰ τὶς πεποιθήσεις καὶ γιὰ τὶς προθέσεις του. 'Ο χαιρετισμός του στὸν Ἐλληνικὸ λαό, ἐ-

ἐπίσημο ἔγγραφο σὲ πολὺ ἐπίσημη ὥρα, σὲ εὐκαιρία ποὺ ἀπλώνει ἀλλοτε δόλα τὰ φεύτικα χρυσάφια της ἡ καθαρεύουσα καὶ θάμπωνε τοὺς ἀφελεῖς καὶ τοὺς δλιγαρκεῖς, διχαιρετισμὸς αὐτὸς εἶναι δημοτικισμός στὴν καλύτερη συγχρότηγή του, μὲ τὴν ἀπότητα, μὲ τὴν ἔγκαρδιότητα, μὲ τὰ στερεὰ νοήματα ποὺ δίνει στὸ λόγο του διάξιος, διφωτισμένος δημοτικιστής. Διαβάστε αὐτὸν τὸν χαιρετισμό, αὐτὸν τὸ «διάγγελμα», καὶ μὴν φάξεται ἀδίκα, μὴν κάνετε μάταιους κόπους, γιὰ νὰ βρήτε ἀλλο ἀνάλογο κείμενο στὴν πολιτικὴ ἴστορία τῆς νέας Ἐλλάδας:

«Τὶς ἑορτάσιμες αὐτὲς ἡμέρες, οἱ εὐχές εἰναι ἔνιμο παλαιὸ καὶ ὄραιο. 'Ο δινήρωπος ποὺ εὔχεται εἶναι ἔκεινος ποὺ δὲν ἀφῆσε νὰ σύδουν μέσα του τὰ ζωγόργα φῶτα τῆς ἐπίδαιας, καὶ ἡ εὐχὴ δεῖχνει, περισσότερο ἀπὸ κάθε τὸ ἄλλο, πόσο φυσική εἶναι ἡ κοινωνία τὸν ἀνθρώπο.

»Αἰσθάνομαι λοιπὸν πώς είνει χρέος μου καὶ βαθύτερη μου ἀνάγκη καὶ χαρά νὰ εὐχηθῶ στὸν Ἐλληνικὸ Λαό, ἐπειδὴ κι' ἔγω ποιῶ, ἐλπίζω καὶ θέλω.

»Ποιῶ να λυτρωθῇ ἀπ' ὅλες τὶς δημιαγωγικές πλάνες, νὰ πλημμυρίσῃ ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴν Ἐλλάδα, νὰ μοχθήσῃ γιὰ τὸν θήικο, τὸν πνευματικὸ καὶ τὸν ὄλικὸ ὑφωμό της, καὶ τοῦ εὕχομαι μ' ὅλη μου τὴν ψυχὴ νὰ ἐπιτύχῃ στὸν ὥραιο αὐτὸν δρόμο.

»Ἐπειδὸν καὶ εὔχομαι τὸ 1937 νὰ εἶναι περίοδος ὀφράων πραγματοποιήσεων, διτὶ οἱ λαϊκές καὶ ἔργαζόμενες τάξεις θὰ γευθοῦν τοὺς καρποὺς τοῦ μόχθου καὶ τῆς προσπαθείας τῆς κυβερνήσεως καὶ διτὶ ἡ ποθητὴ ἐνότης θὰ πραγματωθῇ στὶς ψυχὲς τῶν Ἐλλήνων.

»Θέλω καὶ εὔχομαι κάθε 'Ἐλληνίδα καὶ κάθε 'Ἐλληνας κατὰ τὸ 1937 νὰ δώσουν τὸν καλλίτερο ἑαυτὸν τους στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινῆς Πατρίδος καὶ ὑπόσχομαι ἡ θέλησί μου αὐτῇ νὰ είνει ἀκούραστη καὶ ἀλγίστη.

»Στέλνω ὅτις οἱ λουσὶ τοὺς πολίτες καὶ τὶς πολίτιδες αὐτῆς τῆς χώρας καὶ σ' δύσους ταξιδεύουν στὰ πέλαγα καὶ σ' δύσους ζοῦν στὴν ξενητειά τὸν ἔγκαρδον χαιρετισμὸ τῆς ἀγάπης καὶ τὶς θερμότερες εὐχές μου γιὰ τὸν καινούργιο χρόνο.

»Ιωάννης Μεταξᾶς.»

«Ἀκολουθοῦν μῆνες προετοιμασίας, ἰδρύεται ἡ διεύθυνση Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν στὸ διπούργειο Ἐθνικῆς Παιδείας, τὸ Νοέμβριο του 1937 κάνει ἀκόμα μιὰ ἐκδήλωση ὁ Ιωάννης Μεταξᾶς. Εἶναι καλεσμένος τὴν «Ἐταιρίας Ἐλλήνων Λογοτεχνῶν» στὸ μνημόσυνο του Μαζίλη, ἀκούει τοὺς ρήτορες, προσέρχεται διτὶ τὸ πυκνότατο ἀκροστήριο χειροκοροτεῖ κάθε τόσο τὸ ἀποφθέγματα του ποιητῆ τῆς «Δλήθης» καὶ τοῦ ἥρωα του Δρίσκου γιὰ τὴν ἔνική γλώσσα, χειροκοροτεῖ κι' αὐτός ἀποκρίνεται δηλαδή στὸν κόσμο, στὴν ἔκλεκτη μερίδα του Ἐλληνικοῦ λαοῦ ποὺ τὸν κυκλώνει καὶ παρακολουθεῖ τὴ στάση του. 'Υπογράφεται ἔνα συμβόλαιο ἀπὸ τὸν κυβερνήτη κι' ἀπὸ τὸν φωτισμόν της Ἐλλῆνης. Καὶ τὸ συμβόλαιο αὐτὸν τὸ κρατοῦν καὶ τὰ δύο μέρη, 'Ο Ιωάννης Μεταξᾶς ἀποφασίζει τὸ σύνταξη τῆς γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς καὶ οἱ Ἐλλήνες λόγιοι οπεύδουν νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους. 'Αρχίζει μιὰ σοδαρή ἐργασία κι' ἔχει σύμμαχο τὶς τὸν κυβερνήτη. Στὴν «Ἐταιρίας Ἐλλήνων Λογοτεχνῶν» συνέρχονται ἀρκετὰ μέλη της κι' ἀλλοὶ ἀρμόδιοι, συζητοῦν, προτείνουν, φτάνουν σὲ συμπεράσματα, ἐτοιμάζουν ὑπομνήματα. Στὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο, μὲ τὸν κ. Μαγώλη Τριανταφύλλιδην εἰσηγήνη, κάνουν ἐπιτημονικήτερη ἐργασία. Ιστορικὴ περίοδος, παραμονές ριζικῶν καινοτομιῶν. Καὶ τὸ μάτι που συνήθισε στὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους ἀπὸ τότε ποὺ ἀρχίσει νὰ στέκεται πάνω ἀπὸ τὰ πελώρια στογεῖσε τὸν ἀλαβηταρίων, θὰ τὰ ξεσυνηθίσει, μὲ κάποιον κόπο ἵσως στὴν ἀρχή, μόνο ἀν πάψῃ νὰ τὰ βρίσκη στὴν ἐφημερίδα, δηλαδή στὸ κείμενο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ στερηθῇ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀναπτηρηθῇ, μὲ τίποτ' ἄλλο. Τότε, βέβαια, οἱ λογοτέχνες μας δὲν πρέπει νὰ στερήσουν. Κάτι περισσότερο ἀκόμα: θὰ προταγανδίσουν τὴν ἀπλοποίηση τῆς δρμηταρίας καὶ θὰ τὴν ἐφαρμόσουν καὶ σὲ δλη τὴ νεοελληνική λογοτεχνία, σὲ κάθε λογοτεχνικὸ κείμενο, σὲ κάθε ἀνατύπωση παλαιοῦ ἔργου. Καὶ δὲ θὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς κατηγορήσῃ γιὰ οὐραγούς. Θὰ κάνουν διτὶ ἐπόλυησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του «Ταξιδιοῦ» κι' ἔπειτα. Μὲ μιὰ μόνο διαφορά. Τώρα πιὰ ποὺ τὸ κράτος, γιὰτί έχει διαφωτιστή, πάλι ἀπὸ τοὺς ίδιους, δὲ χρειάζεται ἀγώνας, σκληρὸς καὶ μεθοδικός, γιὰ νὰ ἐπιβιληθῇ ἡ καινοτομία ποὺ ζητοῦ-

είναι κ' ένας άπό τους καρπούς τής πενηντάχρονης προσπάθειας του δημοτικισμού. Προετοίμασε τόσο καλά μερικές μεταβολές, που δὲν είναι πιά απαραίτητο ν' άγωνιστη. Τις προσφέρει έτοιμα αποτελέσματα και περιμένει τήν ανανέωση, τήν έξιλην. Τις προσφέρει πότε στὸ λογοτέχνη, πότε στὸ διανούμενο, τώρα στὸ κράτος. Κ' έξηγοσα: Δὲ χρειάζεται ν' ἀγωνιστῇ ὁ λογοτέχνης στὴν πρώτη γραμμή, ἡ τουλάχιστον ἀκάλυπτος, καὶ για διὰ πλάνου ἀκόμα λόγο. Πρώτη καὶ μεγαλύτερη φροντίδα του είναι σύμμερο τὸ ἄπλωμα τῆς ἐργασίας του, ἡ αὐξηση τῶν ἀναγνωστῶν του, ἡ στενάτερη ἐπικοινωνία του μὲ τοὺς μορφωμένους "Ἐλλήνες. "Αγώνας κ' αὐτός, τραχύτερος καὶ οὐσιαστικώτερος. Προπάντων ὅμως ἀγώνας πού δὲν μπορεῖ νὰ γίνη παράλληλο μὲ τὸ ἄλλον, μ' αὐτὸν ποὺ θὰ χρειαστῇ γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς νέας ὁρθογραφίας. "Ο ένας προσπαθεῖ νὰ φέρει τὸν "Ἐλλάνη πιὸ κοντά στὸ λογοτεχνικὸ βιθλό, δὲ ἄλλος, ἢν γίνη μόνο ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες, χωρὶς πολύτιμο σύμμαχο τὸν καθημερινὸ Τύπο, θὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, θὰ τὸν διώχνῃ.

Ζητοῦσα δηλαδὴ μιὰ τολμηρότατη ἐπέμβαση ἀπὸ τὸ κράτος. Καὶ καθὼς μαθαίνω, ὃ νεύθυνος κυδερνήτης ἥταν ἔτοιμος ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ ἴκανοποιήσῃ κάθε πρόταση ποὺ διδηγοῦσε σὲ ριζικές λύσεις.

Δὲ συγκρατοῦσε τοὺς ἀδιάλλαχτους, δὲν ἀναζητοῦσε συμβιβαστικές λύσεις. "Ήταν, ἀκούων, τολμηρότερος, ριζοπατικώτερος κι' ἀπὸ τὰ πιὸ προσδευτικὰ μέλη τοῦ "Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Ποθοῦσε, ὅπως είπα, τὶς ριζικές, τὶς ὑγειες, τὶς λύσεις ποὺ θ' ἀφίνεν τὸ ἔθνος ν' ἀναπνεύσῃ, νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τοὺς τύπους στὴν οὐσία, νὰ προκόψῃ.

Μαντεύω ἐδῶ μιὰν ἀπορία, ἵως καὶ μιὰν ἀντίρρηση, καὶ δὲ θέλω νὰ τὴν προστεράσω. Ποὺ βρίσκεται δὲ πραγματικός, δὲ εἰλικρινῆς Μεταξᾶς; Στὸ χαιρετισμὸ τῆς Πρωτοχρονιάς

τοῦ 1937, στοὺς λόγους του ποὺ δημοσιεύονται παρακάτω, ἡ στὶς ἐπιγραμματικὲς φράσεις του ποὺ είναι συκριτικές στὶς σελίδες τοῦ τεύχους τούτου; "Απλούστατα: παντοῦ είναι δὲδιος ἀνθρωπὸς καὶ οἱ ἕδιες πεποιθήσεις. Μόνο ποὺ δ' Ἰωάννης Μεταξᾶς πληρώνει τὸ μεγάλο λάθος τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ "Ἐλληνικοῦ Κράτους, ὅπως τόσοις ἀλλοὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν, ὅπως τόσοις φίλοις καὶ θερμοὶ ἀπολογητὲς τοῦ δημοτικισμοῦ. Σπουδάσει καὶ μεγάλωσις μὲ τὴν καθηρεύουσα, τὴν ἔχει πιὸ πρόσχειρ ἀπὸ τὴν δημοτικήν, τὴν χρησιμοποιεῖ πιὸ εὔκολα. Παλεύει μὲ μιὰ δυνατὴ συνήθεια, ὅπως τόσοις ἀλλοὶ ἐκλεκτοὶ "Ἐλλήνες, τῆς γενεᾶς του, παλαιότεροι του, ἀλλὰ καὶ νεώτεροι του, σημερινοὶ καὶ ἀξιόλογοι ἐπιστήμονες, καὶ κουρασμένος, κάποτε, ὑποχωρεῖ ἀκριβότερα: χρησιμοποιεῖ τὴν δημοτικὴν γλώσσαν, αὐτὴν ποὺ προσφέρει έτοιμος, πολυμεταχειρισμένους καὶ ἀχρωμούς τοὺς τύπους καὶ τὶς ἐκφράσεις τῆς. Καμιὰ δὲ συνέπεια, λοιπόν. Ἀλλὰ ἀπολογητὴς καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς δημοτικῆς, σὰν τὸν Ροΐδη καὶ σὰν τόσους ἀλλοὺς ποὺ ἔχουν συνηθίσει νὰ ἐκφράζωνται στὴν καθηρεύουσα καὶ δὲ βρίσκονται πιὰ σὲ ἡλικία ποὺ ἔριζώνται τόσο δυνατές συνήθειες.

"Ἔτοι ἐξηγῷ καὶ τὴν πορφαρή του νὰ δεσμῆθῃ ριζικές λύσεις. "Ἐνοιωθεῖ πᾶς ἀρκετά βασανιστήρης η γενεά του. "Ἄς μη βασανιστοῦν κι' ἄλλοι "Ἐλλήνες. Κι' ἀπὸ τὴν πικρὴ αὐτὴν πειρα μπορούσαμε νὰ περιμένουμε πολλά. "Ο Ἰωάννης Μεταξᾶς, μὲ τὴ Νίκη στὰ χειρά, θρῦλος πιὰ καὶ δδηγὸς δλῶν τῶν "Ἐλλήνων, θὰ είχε τὴν δύναμιν νὰ προσφέρῃ στὸν "Ἐλληνικὸ λαὸν ἀκόμα μιὰ μεγάλη νίκη: τὴν δριστικὴ λύση τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος. Θὰ θελήσῃ καὶ θὰ τολμήσῃ νὰ τοῦ τὴν προσφέρῃ κάποιος ἄλλος ἢ κάποιος ἄλλοι; Τόσο ἀπροσδύκητο καὶ τόσο ἀποφασιστικὸ δημοτικιστὴ δὲν είχε δώσει δὲ πολιτικὸς μας κόσμος ἐκατό καὶ περισσότερα χρόνια.

ΠΤΕΡΟΣ ΧΑΡΗΣ



Ο ΠΡΩΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΗΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

"Ἐνας φίλος μου δημοσιογράφος ἐστεγογράφησε κάποιο λόγο τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶς, τὸν καθαρόγραψε καὶ τοῦ τὸν παρουσίασε γὰρ τὸν ἐγκρίνει καὶ νὰ τὸν διορθώσει προτοῦ δημοσιεύει. Καὶ γνωρίζοντας, δημοσιογράφος, πῶς δὲ ὄμιλητης, πάνω στὴ φύρα τοῦ λόγου, μπορεῖ νὰ παραβλέψῃ μερικὲς γλωσσικές λεπτομέρειες, νόμισε πῶς ἔπρεπε ν' ἀποδώσει τὸ λόγο τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶς σὲ δρθόδοξη δημοτική, ἀποβλέποντας πιστερὸ στὸ πυεῦμα κι' ὅχι στὰ λόγια τοῦ ὄμιλητης.

"Ο Μεταξᾶς πήρε τὸ κείμενο κι' ἀρχίσε νὰ τὸ διορθώσει:

— "Ἐδῶ γράφετε «γιὰ τοὺς ναυτεργάτες», ἐνώ ἐγὼ εἶπα «διὰ τοὺς ναυτεργάτες». Δὲν λέμε ποτὲ «γιά» ἀλλὰ «διά».

— Κύριε Πρόεδρε, παρατήρησε δὲ δημοσιογράφος, ἔχετε δίκιο. Δὲν λέμε «γιά», ποτὲ είναι τὸ σωστό, ἀλλὰ «διά», ἀπὸ κακὴ συνήθεια. "Ἄπο μακροχρόνια δηλητηρίαση τοῦ δργανισμοῦ μας μὲ καθηρεύουσα. "Ἐγας δημοτικιστής διως θὰ μεταχειριστεῖ πάντοτε τὸ «γιά», κι' ἔνα κείμενο δημοτικῆς πρέπει νὰ είγει ἔκανθαρο ἀπὸ καθηρεύουσαίνικους τύπους.

"Ο Ἰωάννης Μεταξᾶς είχε τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ σ' αὐτὴ τὴ θεωρία: «Δημοτική είναι ἡ γλώσσα ποὺ μιλάμε, κι' δταν μιλάμε, λέμε διὰ κι' ὅχι γιά». Κι' ἔξακολουθούσε νὰ διορθώνει τὸ κείμενο. Σὲ λίγο, σταμάτησε σ' ἔνα κανονύργιο γιά.

— Γιά, είπε, γιά,... μὲ κλονισμένη κάπως δυσφορία.

— Διορθώστε το, κύριε Πρόεδρε.

— Ο Μεταξᾶς χαρογέλασε.

— "Οχι. Θὰ τὸ ἀφίσω δπως είγαι. Κι' ἔκεινα ποὺ διόρθωσα προηγουμένως, νὰ τὰ ξανακάνεις γιά.

Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸν είναι χαρακτηριστικό. Πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Μεταξᾶς, κυδέρηγαν τὴν "Ἐλλάδα κι' ἄλλοι πολιτικοί, ποὺ πί-

στευαν στὴν ἀλήθεια τῆς δημοτικῆς, στὸ φέμα τῆς καθαρεύουσας. Δὲν ἦταν δημιουργίας, χωρὶς νὰ είναι καὶ καθαρεύουσαίνοι. "Οπως δὲ Ροΐδης, ήταν κι' αὐτοὶ θύματα τοῦ ἐλληνικοῦ γλωσσικοῦ δράματος, δηλητηριασμένοι ἀπὸ τὸν ἔθισμὸ τῆς καθηρεύουσας, ἀδύνατοι κι' ἀγίκανο νὰ χειρίστονταν τὴν δημοτική, παρ' ὅλη τὴν πίστη τους στὴ ζωτανή γλώσσα τῶν "Ἐλλήνων.

Ο Μεταξᾶς, διως, ήταν δὲ πρώτος πραγματικὰ δημοτικιστής πρωθυπουργός, ποὺ πίστευε καὶ ποτὲ μεταχειρίζεται τὴ δημοτική. Καὶ είναι θαυμαστός, γιατί, μολοντὶ δηλητηριασμένος κι' αὐτός, δπως διοικητής της ἐποχῆς, ἀπὸ τὴν καθηρεύουσα, είχε τὴν τεράστια ψυχικὴ δύναμη — ποτὲ κανεὶς ἄλλος δὲν τὴν είχε — ὅχι μόνο νὰ γινώσει τὴ γλωσσικὴ ἀλήθεια, ἀλλά, ἀπὸ τοινώνοντας τὸν δργανισμὸ του ἀπὸ τὰ φαρμάκια τοῦ σχολαστικισμοῦ, ν' ἀνανεωθεῖ, νὰ συγχρονισθεῖ καὶ νὰ γίνει καθαρὸς δημοτικιστής. Τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸ δημοσιογράφο μαρτυρεῖ μὲ τὶ πνευματικὴ διαγένεια, τὶ δύναμη ψυχῆς καὶ χαρακτήρα, ξεκαθάριζε, δὲ δρθόμηγτάρης πιὰ Μεταξᾶς, τὰ στερνά ἀπονιφάδια τοῦ καθηρεύουσαίνικους τύπους.

Τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν μεγάλων ἀντρῶν είναι δτι γεννήθηκαν, ἔγησαν καὶ πέθαναν γέοι. "Οτι ἀπόμειναν στὰ γεράματα διάλιπαν τὸν ψυχὴ τῶν νεολαίας, ἡ καρδιά τους είχε τὸ ρυθμὸ τῶν ἐφηβικῶν καρδιῶν. "Ετοι, δὲ Ιωάννης Μεταξᾶς δὲν ἦταν δὲ νέος τοῦ 1900, ἀλλὰ τοῦ 1940. Είχε τὴν ψυχοτροπία, τὴν νοοτροπία τοῦ σημερινοῦ φοιτηρῆ.

Τὸ σπουδαιότερο, διως, είναι ἀλλο. Τὸ δτι είχε τὴ δύναμη, τὸ σθένος, νὰ σπάσει τὴν κατανοτάχρονη παράδοση, τὴ στηριγμένη στὶς τόσες ἐπίσημες δυνάμεις, καὶ νὰ ἐπιβάλει τὸ γεγονός ἐνδὲ πρωθυπουργοῦ δημοτικιστῆ. Μ' αὐτὴ τὴν πράξη, δὲ Μεταξᾶς

έξετόπισε τὸν ἀρτηριοσκληρωτικὸν ἔχθρὸν τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦ ἀντερείσματα (γιὰ νὰ μιλήσουμε κάπως συγχρονισμένα), διοῦ τὸν στερέωντες ἀκόμα ὅχι ἡ πραγματικότης, μᾶλλον ἡ παράδοση. "Ετοι, τὸν οὐσιαστικὸν θάγατο τῆς καθαρεύουσας τὸν ἀκολούθησε κι' ὁ τυπικός, κι' ὁ Μεταξᾶς ὑπόγραψε τὴν ληξιαρχικὴν πράξην.

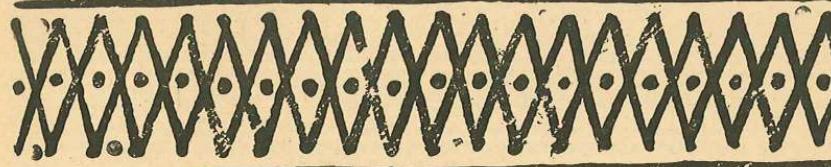
Τὸ θάνατο τῆς παράδοσης τὸν ἀκολουθεῖ ἡ δημοτικία καινούργιας. Τὸν Ιωάννη Μεταξᾶ, τὸν πρώτο διοκληρωτικὸν δημοτικό-

στὴν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδας, τὸν διαδέχεται ἐνας ἄλλος καθαρὸς δημοτικιστής: Ὁ Ἀλέξανδρος Κοριζῆς. Νομίζω πὼς στὸ μέλλον θὰ εἰναι ἀδύνατο γὰρ κυβερνήσει τὴν Ἑλλάδανθρωπὸς ποὺ γὰρ μήν πιστεύει στὴν δημοτικήν. Πρῶτα, γιατὶ ἡ καρδιά του θὰ χτυπάει ἐγάντια στὸν παλιὸν τῆς καρδιᾶς τοῦ λαοῦ. Κι' ὥστερα, γιατὶ ὁ Ιωάννης Μεταξᾶς, γκρεμίζοντας τὴν καθαρεύουσανικήν, στήλωσε στὴν θέση της τὴν παράδοσην τῆς δημοτικῆς.

M. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ



Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὰ ἐγκαίνια τοῦ Α' Ἀρματος Θέσπιδος, στὸ Γουδή.



Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ ΚΑΙ ΤΟ "ΑΡΜΑ ΘΕΣΠΙΔΟΣ,,

Πρέπει μαύρη καταχνιά νάχη πέσει στὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας καὶ τῆς κρίσης μας, γιὰ νὰ μὴ σταθούμε μὲ σεβασμὸν κι' εὐγνωμοσύνη στὸ διάπραξε γιὰ τὰ Γράμματα καὶ τὶς Τέχνες δικαίους τοῦ θάνατο αδόκητα χάσαμε.

Τὸ διάπραξε γιὰ τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν καλλιτεχνικὸν βίο τοῦ τόπου δικαίους Μεταξᾶς, εἶναι κεφάλαια ποὺ τὸν κατατάσσουν στὸν πρώτους πνευματικοὺς ἡγέτες τῆς Ιστορίας. Οἱ πνευματικοὶ ἐργάτες τοῦ τόπου αὐτοῦ χάσανε τὸν ἀνθρωπὸν τους. Τούτη εἶναι ἡ μαύρη ἀλήθεια. Η Ἑλλάδα μας μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ -Ιωάννης καὶ νὰ τὸν ἔχῃ τώρα στὸν κόλπους της -ἔγαν στρατηγὸν ἡ ίωναν πολιτικὸν ίσαξίο τοῦ Μεταξᾶ. Δύσκολα διμος θὰ βρῇ τὸν Ἐθνικὸν Ὀδηγὸν ποὺ θάχη στήσει τόσο ψηλὰ τὶς πνευματικὲς ἀξίες. Καὶ τοῦτο γιατὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη συνείδηση Ἐθνική, τὸ κέντρον βάρους τοῦ "Ἐθνικοῦ μας. Γιὰ τὴν διοκληρωση τῆς Ιδέας αὐτῆς δόθηκε ἰδιαίτερα δικαίους Κυβερνήτης. Η δόλιορμη ψυχικὴ του διάθεση ήταν πᾶς οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις καὶ δικόσμος τῆς Τέχνης πάρουν μᾶλλον ἐπίσημη θέση στὸ κράτος καὶ νὰ συγχροτήσουν τὴν οὐσιαστικότερη μερίδα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς. Στὰ προοδευτικὰ στάδια τῆς μεγάλης αὐτῆς προσπάθειας, ἰδιαίτερη θέση κατέχουν τὰ δυούς ἐπραξεῖς δικαίους Μεταξᾶς γιὰ τὸ Θέατρο. Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ τῶν Κρατικῶν Σκηνῶν κ. Κωστῆ Μπαστιά, ἔδωσε μιὰ τέτοια πνοή στὴν θεατρικὴν Ιδέα, ποὺ τὸ δέντρο τῆς μέστωσε καὶ ἀπλώσει τὸν εὐεργετικούς της κλώνους μέσα σ' ὅλη τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνία. "Ετοι, τὸ

Θέατρο πήρε τὴν σωστή του θέση καὶ οὐφώθηκε σὲ κοινωνικὸ δργανο δημόσιας σημασίας.

"Ἐκφραση τῆς εὐρύτερης αὐτῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς τοῦ Θεάτρου καὶ σὰν δργανο τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως, ήταν καὶ ἡ ὕδρυση καὶ λειτουργία τοῦ Α' "Ἀρματος Θέσπιδος. Ο ιδιότυπος αὐτὸς θεσμὸς τοῦ περιοδεύοντος Θεάτρου Τέχνης, μὲ τὸν πολύπλευρο μηχανισμό του, κρίθηκε καὶ περίτρανα δικαιώθηκε ἀπὸ τὰ ἔξαιρετα ἀποτελέσματα ποὺ είχε. Τὸν ἀπολογισμὸν του, βέβαια, δὲ μπροστὲ ἐμεῖς σήμερα οἱ ἀμεσοὶ ἐγδιαφερόμενοι γὰρ ἐπιχειρήσουμε. "Ένα διμος στάθηκε βέβαιο: Η Ἑλληνικὴ ἐπαρχία, ἡ πνευματικὰ ἀποκενωμένη ὡς χτές ἀπὸ τὸ κέντρο, είδε καὶ ἀπόλουσε μὲ θαυμασμὸ γιὰ πρώτη φορὰ τὴν καθολικὴν κρατικὴν μέριμνα στὸν τομέα τῆς Τέχνης. Καὶ ἡ κρατικὴ αὐτὴ μεριμνα, πάνω στὸν τομέα τοῦ Θεάτρου, πέρνει ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία ἀναναγισθοῦμε δι τὸ Α' "Ἀρμα Θέσπιδος ξεκίνησε γιὰ τὴν πρώτη του περιοδεία ἀκριβῶς μὲ τὴν ἐναρξη τοῦ πολέμου. "Ολοι μας τότες, νομίσουμε δι τὸ δικαίουος θανατάσωση ποὺ θάφερνε ἡ παγκόσμια σύρραξη, καὶ ποὺ τὸν ἀντίχυτο πηγαδούσαντα θα τὸν δοκίμαζε καὶ ἡ Ἑλλάδα, θὰ ήταν ἀναπότρεπτος λόγος γιὰ νὰ ἀναδάλει τὴν ἐξόρμησή μας.

"Αντίθετα διμος σκέψθηκε καὶ ἐπραξεῖς δικαίους Μεταξᾶς. Σὰν γνήσιος Ἀρχηγός, γαλήνιος καὶ σοφὸς μέσα στὴν σύγκρουση τῶν γεγονότων, μὲ βασιεία πίστη στὴν εὐεργετικὴ δύναμη τῆς Τέχνης, ἰδιαίτερα στὶς κρίσιμες στιγμές, διέταξε νὰ ξεκινήση τὸ "Ἀρμα" γιὰ γὰρ ἐκπληρώση τὴν ἀποστολή

του. Και αὐτὸς δὲ ίδιος, προσωπικά, ἐτίμησε και τὰ ἔγκαλινα και τὴν ἔγαρξή μας στὴν Κόρινθο, διατάσσεις ἀλλες ζωτικές κρατικές φροντίδες τὸν καλοῦσαν σὲ ἄγρυπνη παρακλούθηση.

Πῶς λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Θεάτρου νὰ μὴ θρηγοῦν σήμερα και νὰ μὴ θεωροῦν

τὸν Ιωάννην Μεταξᾶν πνευματικὸ δόηγδο και μεγάλο προστάτη τους; Και πῶς νὰ ἀναπληρωθῇ τὸ κενὸν τοῦ Ἀρχηγοῦ, που δικαίουει μὲ τὴν πράξη τὰ μεγάλα τοῦτα λόγια του:

«Ἄγει πνευματικῆς ἐπικρατήσεως οὐδεὶς διλικῆς ἀγώνων δύναται νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε δύναται νὰ ἔχῃ διάρκειαν.»

ΠΕΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ
Διευθυντὴς Α' "Αρματος Θέσπιδος"



Ημεῖς οἱ ἄνθρωποι τοῦ στρατῶν εἰναι δύνατὸν νὰ ὑστεροῦμεν εἰς πολλὰ ἀλλα πράγματα, ἔχομεν δῆμως μίαν κυρίαν και ὑψίστην ἰδιότητα, διὰ ἀσκοῦμεν και συνηθίζομεν τοὺς ἄλλους νὰ ἀσκοῦν μίαν μεγίστην ἀρετήν, τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς και παντὸς γηῖνου ἀγαθοῦ ὑπὲρ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν τοῦ ἔθνους.

**

Ἡ πολιτικὴ δὲν εἰναι ἐπιστήμη, δπως και δ πόλεμος δὲν εἰναι ἐπιστήμη. Εἰναι μορφαι τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς, δύνο μορφαι ἐνδεις και τοῦ αὐτοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ὑπαρξίην τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ ὑπὸ τοὺς δρους, ὑπὸ τοὺς δροὺς κάθε ἔθνος θέλει νὰ ὑπάρχῃ. Και αἱ συνθῆκαι αὐται τοῦ ἀγῶνος, δηλαδὴ διὰ τὴν ὑπαρξίην αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ και ὑπὸ τοὺς δρους, ὑπὸ τοὺς δροὺς κάθε λαδὲ ἔνυοει νὰ ὑπάρχῃ, αὐται εἰγαι αἱ συνθῆκαι, αἱ δοται καθορίζουν τὰ δόγματα τῆς πολιτικῆς και τὰ δόγματα τοῦ πολέμου.

**

Εἶγαι ἀνάγκη ἡ πνευματικὴ στρατιὰ τοῦ τόπου τούτου νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, καθαρῶς πνευματικὸν ἀγῶνα, καθαρῶς ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἔχορῶν μας, ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν και τῶν ἰδανικῶν ἐκείνων, τὰ δροῖα ἡ ἡμετέρα φυλὴ ἐξεπροσώπησε και ὑπερήσπισεν ἀπὸ μακρῶν χιλιετρῶν, ἰδανικῶν διὰ τὰ δροῖα ἔθυαιάσθη τόσας φοράς, ἰδανικῶν, διὰ τὰ δροῖα τόσον ἔχύθη αἰμα τοῦ ἔθνους μας, και ἰδανικῶν, τὰ δροῖα περιέβαλε τοιαύτη ἀλγή και τοιαύτη δέξα.

**

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ



ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ, ΤΙΣ ΤΕΧΝΕΣ ΣΤΟ ΓΕΥΜΑ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

Κυρίες και Κύριοι,

Ἄποψε πραγματικὰ ἐπέρασα, ἡμπορῷ νὰ πῷ, τὴν ὠραιότερη βραδυὰ τῆς ζωῆς μου. Μοῦ ἐφάνηρε πῶς εἰδα μπροστά μου τὸ μέτρο τῆς ἀξίας μου. Λέγω: μοῦ ἐφάνηρε. Ἄλλα δ πιστός και ὁ ἀχώριστος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου, δ δισταγμὸς μὲ τὰ 1002 δινόματά του, δ Μῶμος, δ Μεφιστοφελῆς, δ Σάντος Πάντος, και μὲ τὰ τόσα ἀλλα ὀνόματα ποὺ σημαίνουν τὸ ίδιο πρόσωπο, δ δισταγμὸς ἀπὸ μέσα μου μοῦ λέγει: Τόσα και τόσα ἀκουσες ἀπόψε: τὰ πιστεύεις; Εἰσαι ἀληθινὰ αὐτὸς ποὺ φαντάζονται οἱ ἄλλοι; Και ὅχι βέβαια πῶς ήμπορῷ νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἀπὸ καλλιτεχνικὰ χείλη θὰ βροῦν ποτὲ λέξεις και θὰ ἐκδηλωθοῦν αἰσθήματα ποὺ δὲν πιστεύουν και ποὺ δὲν ἔχουν ἐκείνοι: ποὺ εἰπαν τὶς λέξεις και ποὺ δημητρίαν τὰ δισταγμάτα, ἀλλὰ εἴναι ἡ ὑπερβολή, η φαντασία, ἐκείνες ποὺ μεγαλώγουν τὰ πράγματα και ποὺ δίδουν σ' ἐκείνοι ποὺ τὰ ἀκούει και τὰ πιστεύει φτερά ποὺ ήμπορεῖ ζωσ νὰ μὴν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ τὸν βαστάξουν.

Και ἔτοι εἰπα μὲ τὸν ἑαυτὸν μου: "Ακού γέμιστης τὴν φυχὴ σου χαρά· πίστευε ἀκόμη πῶς, και ἔτοι δὲν εἰσαι, οἱ ἄλλοι σὲ φαντάζονται ὅτι εἰσαι. Και αὐτὸ εἰναι μεγάλο πράγμα. Και ἔξακολούθησε νὰ δουλεύῃς, νὰ δουλεύῃς ἀλπητα, χωρὶς νὰ συλλαγήζεσαι: οὔτε τὸν ἑαυτό σου, οὔτε τὴ ζωὴ σου, οὔτε τὴν ἀνάπτωσι σου. Και ὅταν ἔληγη η στιγμὴ ποὺ θὰ ἀντικρύσῃς τὸ σύμπαν, τότε θὰ μάθης τὴν ἀληθινή σου ἀξία.

Καταλαβαίνω δῆμως ἔνα πράγμα, Κυρίες και Κύριοι, καταλαβαίνω πῶς μὲ συμπαθεῖτε δλοι. Μὲ συμπαθεῖτε εἰμαι βέβαιος. Και ὅχι γι' αὐτὸ ποὺ ἔκαμα. Νομίζω πῶς μὲ συμπαθεῖτε γιατὶ αἰσθάνεσθε μαζὶ μου μιὰ φυχικὴ συγγένεια.

Πολλοὶ ἀπὸ σάς, ήμπορει και δλοι, νὰ φαντάζεσθε: Τί δουλειὰ ἔχει η φυχικὴ συγγένεια μας μὲ ἔναν ἀνθρώπο ποὺ ἥτανε στρατιώτης, ἔσυρε τὸ σπαθί του σὲ τόσα μονοπάτια, στη Μακεδονία και στὴν Ἡπειρο, ποὺ ἥτανε πολιτικὸς ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ πείσῃ νὰ τὸν ψηφίσουν οἱ συμπολίτες του, ποὺ ἀγωνιζόταν στη Βουλὴ και ἔξω ἀπὸ τὴ Βουλῆ. Ποιὰ φυχικὴ συγγένεια ήμποροῦμε νὰ ἔχουμε; Και δῆμως, ἔτοι τὸ πήγε αὐτό, δὲν θὰ εἰσθε στὴν ἀληθεία. Γιατὶ πραγματικὰ ἔγω, και ὅχι μονάχα ἔγω ἀλλὰ και κάθε δημόσιος ἄνθρωπος ποὺ εἰς τὰ ἀληθινὰ ἔκυρηνησε τὸν τόπο, ποὺ πραγματικὰ ἔκυρηνησε τὸν τόπο, δὲν ήμπορεῖ παρὰ νὰ εἰναι καλλιτέχνης εἰς τὸ βάθος. Γιατὶ ή δύναμιν η φυχικὴ ποὺ φέρει ἔσσες, αὐτὴ φέρει και ἔμε και τὸν δημόσιον ἀνδρα ποὺ ἀληθινὰ και πραγματικὰ κυβερνάει τὸν τόπο του: Η φαντασία, ποὺ ἔμένα τούλαχιστο μὲ διηρύθυνε σὲ δλες τὶς πράξεις τῆς ζωῆς μου και στὴ στρατιωτικὴ μου ζωὴ και στὸν πολιτικὸς δῆμων μου. Η φαντασία ποὺ διευθύνει και ἔσσες και τὸν συνθέτας και τὸν ἐκτελεστάς, γιατὶ και δ ἐκτελεστής πρέπει νὰ διευθύνεται ἀπὸ τὴ φαντασία του. Και δημως ἔσεις τὰ ὄνειρα τῆς φαντασίας τὰ πραγματοποιεῖτε σὲ καλλιτεχνήματα, ἔτοι και ἔγω τὰ δημητουργήματα τῆς φαντα-

σίας μου, ὅλα ἔκεινα ποὺ μοῦ ἔφερε μπροστά μου τὸ δημειόρ μου, ὅλα αὐτά, ποὺ ἀνήκαν σ' ἕνα κόσμο, ποὺ μπορεῖ τοὺς νὰ εἰναι ὁ πλέον ἀληθινὸς ἀπὸ τὸν κόσμο ποὺ ζοῦμε πραγματικά, τὰ ἐπραγματοποίησα σὲ πράξεις ποὺ ἐπέδρασαν στὴν τύχη τοῦ ἔθνους μας καὶ στὸν καιρὸν τοῦ πολέμου καὶ στὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης, καὶ σὲ πράξεις ποὺ ἐπέδρασαν σὲ δὴ τὴν ζωὴν καὶ στὴν τύχη τῆς κοινωνίας μας, πράξεις κινδυνώδεις, ἀλλὰ πράξεις σωστικές.

Βλέπετε λοιπὸν ποιὰ ψυχικὴ συγγένεια μᾶς συγδέει.

Θὰ μὲ ωτῆσετε: καὶ ἡ λογική; Ἐμεῖς σὲ φανταζόμεθα δὴ εἰσαι ἀνθρωπος σκυμμένος διαρκῶς, βάζοντας κάθε πράξη σου στὴ λογική, δὴ εἰσαι ἀνθρωπος ποὺ κάμψεις τὴν μείζονα πρότασιν, τὴν ἐλάσσονα καὶ τὸ συμπέρασμα! Πρέπει νὰ σᾶς πῶ, ἀγαπητοῖς μου φίλοι, δὴ τὴ λογικὴ τῆς γνωρίζω πάντοτε ὑστερὰ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῆς πράξεως. Ἡ φαντασία μὲ διευθύνει, τὸ αἰσθητικὸν μὲ παρασύρει καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἔρχεται ἀμέσως. Καὶ ἔπειτα φωνάζω τὴ λογικὴ γιὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν πράξην. Μὲ αἰσθάνεσθε ὅλοι σὲ ὅ, τι σᾶς λέγω, γιατὶ μὲ αἰσθάνεσθε δικό σας, σπως καὶ ἐγὼ σᾶς αἰσθάνομαι βαθειά. Δὲν θέλω νὰ σᾶς δηλώσω γιὰ τὴν τέχνη. Νὰ δηλώσω ἐδῶ γιὰ τὴν τέχνη οὕτε σωστὸν οὕτε καὶ πρέπον θὰ ητανε.

“Ομως θέλω νὰ σᾶς δηλώσω γιὰ δλλὰ πράγματα. Πῶς σκέπτωμαι δὴ τὸ ἀνθίσηγη τέχνη στὸ πότο μας. Γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸν δυὸ πράγματα βλέπω μπροστά μου πρῶτα-πρώτα καὶ κύρια ποὺ διαμορφώνονται. Πρέπει, ἀν θέλουμε ν' ἀνθίσηγη τέχνη, νὰ φροντίσουμε γιὰ τοὺς φορεῖς τῆς τέχνης. Τέχνη χωρὶς φορεῖς δὲν ὑπάρχει. Ἰδέα χωρὶς ἀτομα, χωρὶς πρόσωπα, ποὺ νὰ τὴν ἐνσωμάνουν καὶ νὰ τὴν ἐκπροσωποῦν, δὲν ὑπάρχει. Καὶ δὲ Θεὸς ἀκόμα γιὰ νὰ δηλώσω στὸν ὑπόρωπον κατέδηκε στὴ γῆ καὶ ἔγινεν ἀνθρωπός. Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ χωρίσῃ ποτὲ τὴν ἀφηγημένη ἰδέα ἀπὸ τὸ πρόσωπο ποὺ τὴν ἐνσωρκώνει καὶ τὴν ἐκπροσωπεῖ. Ομιλοῦμε λοιπὸν γιὰ τοὺς φορεῖς τῆς τέχνης καὶ οἱ φορεῖς αὐτὸν τῆς τέχνης εἶναι δύο: Οἱ ἐνεργητικοὶ φορεῖς καὶ οἱ παθητικοὶ φορεῖς. Ἐνεργητικοὶ εἰσίθεταις εἰσίστεις τοὺς καλλιτέχνες, δὲν ἔμπορει ποτὲ νὰ δημιουργήῃ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ν' ἀνθίσῃ τέχνην. Δὲν ἐννοῶ βέβαια φροντίδα νὰ σᾶς κάμψουμε νὰ εδυκιμοῦντες διάκινα, ἀλλὰ νὰ σᾶς δύσουμε ὅλα σας τὰ μέσα γιὰ νὰ ἔμπορεστε νὰ ἐκφράσετε ἔκεινο ποὺ ἔχετε στὴν ψυχή σας, γιατὶ πραγματικά ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία τοῦ καλλιτέχνη εἶναι στὸ νὰ ἔμπορῃ νὰ ἐκφράσῃ ἔκεινο ποὺ ἔχει μέσα του.

“Ἐρχομαι τώρα στοὺς παθητικοὺς φορεῖς τῆς τέχνης. Καὶ παθητικοὶ φορεῖς τῆς τέχνης εἶναι δλλὴρη ἡ κοινωνία. Τί θὰ κάμψετε μέσα σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ δὲν ἔχει καλλιτεχνικὴ διάθεσι; “Οση βοήθεια καὶ ἀν δᾶς δώσῃ τὸ κράτος, ἀμα ἡ κοινωνία δὲν ἔχῃ καλλιτεχνικὴ διάθεσι, δὲν ἔμπορετε νὰ κάμψετε τίποτε. “Ἐχετε ἔσεις οἱ καλλιτέχνης ἀγάγηκη νὰ σᾶς καταλάβανῃ ἡ κοινωνία, νὰ σᾶς ξυμπάξῃ, νὰ ἐνθουσιάσεται ἀπὸ ἔσεις καὶ νὰ σᾶς χειροκροτῇ, γιὰ νὰ μεταδίδῃ καὶ σὲ σᾶς τὸν ἐνθουσιασμό γιὰ νὰ ἔμποργῃτε νὰ ἀποδίδετε ἀκόμα περισσότερα, ἀκόμα ἀνώτερα, ἀκόμα ἐντατικώτερα. “Αγ δὲν ὑπάρχῃ σὲ μιὰ κοινωνία καλλιτεχνικὴ διάθεσις, δὲν ἔμπορει ν' ἀναπτυχθῇ τέχνη. Τώρα βέβαιας αὐτὸν εἶναι ἔπει τὸ τὸ δουλεῖα τοῦ καλλιτέχνη.

“Ἐργον τοῦ Κυβερνήτου εἶναι: νὰ ἀναπτύξῃ τὴν καλλιτεχνικὴ διάθεσι, ὅχι βέβαιας ἀπ' εὐθείας, μὲ τὴν καλλιτεχνία, ἀλλὰ ἀνεβάζοντας τὸ ἐπίπεδο τῆς κοινωνίας, κάνοντας τὴν κοινωνία σὰν μιὰ κιθάρα μὲ χορδές τεντωμένες σὲ τέτοιο σημεῖο καλά, ποὺ ἡ ποὺ μικρὴ πυοὴ νὰ τὶς δονῇ, ἀναπτύσσοντας τὰ αἰσθητατα, τὰ ἰδεώη, τὰ ἴδαινα, τὸν ἐνθουσιασμό, τὸν φανατισμό, τὴν ἀγωτερότητα. Μονάχα ἔτσι, ἀμα ὅλα ἀγαπτυχθοῦν, δὲν καλλιτέχνης, ὅχι μονάχα δ μεγάλος ἀλλὰ καὶ μικρός, καὶ δ μικρότερος, θὰ ἔμπορεσῃ γὰ ἀκουστῇ, νὰ θυμωστῇ, νὰ χειροκροτῇ καὶ νὰ ἀγαπηθῇ.

Αὐτὸς εἶναι δ δρόμος μας. Καὶ σᾶς προσθέτων ἀκόμα καὶ ἔνα ἄλλο, τὸ τελευταῖο, μιὰ φορὰ ποὺ εἶμαι μαζὶ σας καὶ δημιῶ γιὰ ζητήματα ποὺ εἶναι τόσο κοντὰ σὲ σᾶς καὶ στὴ ζωὴ σας: Εἴπαμε γιὰ τὸν φορεῖς τῆς τέχνης, τοὺς καλλιτέχνες. “Ἐχει ἀκουσθῇ πολλὲς φορές, δτι ἀμα εἶναι ἔνας μεγάλος καλλιτέχνης, αὐτὸν θὰ φανῇ, καὶ ἀν δὲν φροτίσῃ κανένας γι' αὐτόν, οὔτε κράτος, οὔτε κοινωνία, οὔτε τίποτε. Η ἴστορία, λέγουν, μᾶς τὸ ἀποδεικνύει αὐτό. Μεγάλοι ποιηταὶ φανήκαν, χωρὶς ποτὲ κανεὶς νὰ φροντίσῃ γι' αὐ-



Ο Ιωάννης Μεταξᾶς στὴ δεξιωση τοῦ Τούρκου Πρωθυπουργοῦ, στὸ Βασιλικὸ Θέατρο.

τούς. Ποιὸς ἐφρόντισε γιὰ τὸν Δάγκτε, γιὰ τὸν Ὅμηρο; Εἶγαι βέβαια, τόσο μακριὰ αὐτοὶ ἀπὸ ἐμάς, ὥστε ποὺ ἡμιποροῦμε νὰ γνωρίζουμε ἐμεῖς ποιὸς ἐφρόντισε γι' αὐτούς; “Οσοι φαντάζονται πὼς ἀφήσῃ κανεὶς καλλιτέχνες ἀδοήθησον στὴ δουλειά τους, θὰ φανῇ δ μεγάλος καὶ θὰ λάμψῃ ἀπὸ τὴ μέση δ μεγάλος, αὐτὸ εἶναι πλάνη, εἶγαι ἡ μεγαλείτερη πλάνη. Καὶ δοσι τὰ φαντάζονται αὐτὰ τὰ πράγματα, δοσι πιστεύουν δτι ἔγιναν στὸ παρελθόν αὐτά αὐτοὶ βλέπουν τὴν ἴστορία μὲ γυαλιά στραβά.

“Οπως δὲ σ' ἔνα δάσος μεγάλο, γιὰ νὰ γίνουν τὰ μεγάλα δένδρα, τὰ ὑψηλά, τὰ ὑπερύψηλα, πρέπει νὰ προγηγηθοῦν γενεῖς γενεῶν δενδρούλλων μικρῶν, μικροτέρων θύμων πρότα, ποὺ νὰ πεθάνουν καὶ νὰ σαπίσουν γιὰ νὰ γίνουν περισσότερο δυνατὰ δένδρα, ποὺ καὶ αὐτὰ θὰ λείψουν, γιὰ νὰ γίνῃ ὅλο τὸ ἔδαφος τὸ δασικό, μέσα ἀπὸ τὸ δοποί, μέσα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἀπὸ τὸ χῆμα τοῦ δοποίου θὰ βγοῦν τὰ ὑψηλά, τὰ ὑπερύψηλα καὶ ὑπερήφανα δένδρα, ἔτοι καὶ στὴν καλλιτεχνία θὰ περάσουν πρὶν γενεῖς γενεῶν ἀπὸ καλλιτέχνες μικροτέρους, στὴν ἀρχὴ ἀπὸ θύμων, ἀπὸ δενδρούλλαια, ἀπὸ μεγαλείτερα δένδρα δυτερά, ποὺ θὰ κάμουν δοι αὐτοὶ, ποὺ θὰ δημιουργήσουν, δλο τὸ καλλιτεχνικὸ ἔδαφος πέραστα, ποὺ θὰ βγῇ δ μεγάλος καλλιτέχνης. Αὐτοὺς τοὺς μάρτυρες τοὺς ἀφανεῖς τὸ λησμονοῦν ἔκεινοι ποὺ θὰ δημιλήσουν δπως εἶπα πρωτύτερα.

Αὐτοὺς τὸν καλλιτεχνικὸ, ποὺ πέρασαν βέβαια τραγικὴ ζωὴ, τοὺς λησμονοῦν αὐτοὶ ποὺ δημιούν ἔτσι, καὶ βλέπουν βέβαια τὸ μεγάλο, τὸν Ὅμηρο, χωρὶς νὰ συλλογισθοῦν πόσες γενεῖς ἀοιδῶν πέρασαν γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔδαφος, μέσα ἀπὸ τὸ δοποί ἐπήδησε δ Ὅμηρος. Βλέπουν δλο τὸν Δάγκτε, καὶ λησμονοῦν πόσοι δηγματοι πέρασαν χωρὶς νὰ ἀκουσθῇ τὸ σηματό τους, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ γλώσσα στὴν ἐποίαν ἔγραψεν δ Δάγκτε!

Γι' αὐτὸ, ἀν ἔνα κράτος θέλη πραγματικὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν καλλιτεχνία, πρέπει νὰ ἀποδέψῃ μὲ στοργὴ σὲ δλοὺς τοὺς φορεῖς τῆς καλλιτεχνίας, μεγάλους καὶ μικρούς, καὶ στὸν μικρότερο, στὸ σύνολο τῶν ἀνυψώπων ποὺ ἐπάνω στοὺς ὄμοιος τους φέρουν τὴν τέχνη. “Οπως καὶ γιὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν καλλιτεχνικὴ διάθεσι, χωρὶς τὴν ὄποια δὲν ἔμπορει νὰ ἀναπτυχθῇ τέχνη, δὲν πρέπει γιὰ ἀποδέψῃ μεγάλους εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, τὴν

Αθήνα, τήν Θεσσαλονίκη, διλλά και εἰς ὅλη τήν Ελλάδα και στὸ μικρότερο χωριό και στὸ πλέον ἀπομακρυσμένο χωριούδακι τοῦ βουνοῦ, ώστε νὰ κάμην και τὸν παθητικὸ φορέα τῆς τέχνης, τήν κοινωνία ὀλόκληρη, ἔτοιμη γιὰ νὰ ἡμιπορέσῃ νὰ ἀναπτυχθῇ μέσα τῆς τὸ δένδρο τῆς τέχνης.

Μὲ παρέσυρε... ἐσεῖς μὲ παρασύρατε, μὲ ὅσα μοῦ εἴπατε, μὲ παρασύρατε... Ἡλθα ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς πᾶν δυὸ λόγια, και σᾶς ἀνέπτυξα δλόκληρο σύστημα. Ἀλλὰ ἐσεῖς φταίτε. Σᾶς εὐχαριστώ. Σᾶς εὐχαριστώ γιὰ τὴν ἀγάπη σας, γιὰ τὰ θερμά σας λόγια, που ἀντήχησαν βαθύτατα μέσα στήν ψυχή μου.

Και εὐχομαι γιὰ τὴν πρόσδο και τὴν ἀκμὴ και τὴν εὐημερία ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ελλάδος και τῆς τέχνης Ελληνικῆς.

Νὰ μᾶς ζήσῃ ἡ τέχνη μας, η ιδική μας τέχνη, η ελληνικὴ τέχνη.

30 Δεκεμβρίου 1938

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΣΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Κυρίες και Κύριοι,

Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν τόσο θερμὴ και ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴ που μοῦ ἐκάματε ἐδῶ, μέσα εἰς τὸ σπίτι σας, που ἐγὼ ἀντὸ τὸ βράδυ, αὐτὲς τὶς λίγες ὥρες, εἶμαι μονάχα φιλοξενούμενος.

Μιὰ παληὴ θεωρία θέλει πώς γιὰ νὰ παρδύῃ δικαίωσης ωραία πράγματα, πρέπει νὰ είναι δυστυχισμένος, πρέπει νὰ είναι κατατρεγμένος ἀπὸ τὴν τύχη, πρέπει νὰ ἔχῃ περάσει τραγικές περιπέτεις, πρέπει νὰ πεινάῃ, και νὰ πεινάῃ μέχρι θανάτου. Τότε, λέγε, η ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη παίρνει μιὰ τέτοια ἔνταση, που τὸν κάνει νὰ βγάζῃ ἀπὸ μέσα τῆς τὸ καλλιτέχνητα. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν θεωρία, ἀντὶ ητανε σωστή, θά πρέπει νὰ ἐπαιγέσετε τὴν περασμένη σας ἐποχή, τὸ παρελθόν, που ἐπάνω-κάτω σᾶς ἔχει φέρει σὲ μιὰ κατάστασι σὰν κι' αὐτὴ περίπου που θέλει η θεωρία που σᾶς είπα τώρα, και θὰ πρέπει νὰ μετανηγορήσετε γιατὶ δὲν σᾶς κάμην διωγμούς που νὰ μπορήσετε νὰ βγάζετε καλλιτεχνίατα.

Μ' ὅλα ταῦτα είναι εὐτύχημα και γιὰ σᾶς και γιὰ τὴν τέχνη, που μπορῶ νὰ σᾶς πῶ, διτὶ ἐγὼ δὲν είμαι διπάδος τῆς θεωρίας αὐτῆς. Μπορεῖτε λοιπὸν νὰ εἰσαστε ἡσυχες και ησυχοι. Και ὅλως διόλου ἀντίθετα, νομίζω διτὶ και τὸ Κράτος και η Κοινωνία πρέπει νὰ παρασκευάσουν τὸ ἀναγκαῖο περιβάλλον διὰ τὴν τέχνην. Και ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος ἡ κοινωνία πρέπει νὰ ἔχῃ καλλιτεχνικὴ διάθεσις θὰ πῆ διτὶ η κοινωνία πρέπει νὰ πιστεύῃ σὲ κάτι τι, μᾶλλον και στραβά κουτάδ, νὰ πιστεύῃ σὲ κάτι τι. "Αν γομίζετε διτὶ η Ἑλληνικὴ κοινωνία στὰ περασμένα τῆς εἰχε κάμει αὐτὸ τὸ περισάλλον και εἰχε αὐτὴ τὴν καλλιτεχνικὴ διάθεσι, φοβάμαι διτὶ εἰσάστε γελασμένοι. Τῆς ἐλείταν πολλὰ πράγματα, και πρὸ πάντων ἐλείπετε ἀπὸ αὐτὴν η πίστη· δὲν ἐπίστενε στὸν ἑαυτό της· δὲν ἐπίστενε σὲ τίποτε τὸ ἔλληνικό, και γι' αὐτὸ ἐνόμισε διτὶ καλλιτέχνητα ητανε μονάχα ἐκεῖνο που ἐρχότανε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη και διτὶ καλλιτέχνητα ητανε μονάχα ἐκεῖνος που ητανε μιμητής τῶν εὐρωπαϊκῶν σχολῶν. "Αμα ἐλεγε κανένας διτὶ αὐτὸς τὸ ἔκαμε αὐτὸ τὸ πράγμα, αὐτὸ τὸ καλλιτέχνητα, γιατὶ αἰσθάθηκε σὰν Ελληνας, δὲν εἰχε πέρασι τὸ ἔργο του. Βέβαια, ἔτσι, μὲ τέτοιες προσοποθέσεις, ἐλειψε ἀπὸ τὴν κοινωνία η καλλιτεχνικὴ διάθεσι. "Απὸ τὸ ἄλλο μέρος, θά πρέπει τὸ Κράτος νὰ εἰχε φροντίσει γι' αὐτὸ τὸ σκοπό. Μὰ οὔτε τὸ Κράτος, οὔτε δικός μου δικαίωσης διάθεσι.

ποτέ, ἀφοῦ κατάντησε νὰ λένε μὲ εἰρωνεία: « Αὐτὸς εἶναι ποιητής! Κάνει ποιήματα! » Και τὸ λέγανε αὐτὸ μὲ τέτοιο τρόπο, σὰν νὰ ητανε ὁ ποιητὴς ἀνάξιος γιὰ κάθε προσοχή. Τώρα τὰ πράγματα ἀλλάζανε στήν Ελλάδα, και ἀλλάζανε διὰ μαζί και ταῦτοχρονα. Γνωρίζετε διτὶ μέσα σὲ ωρισμένας περιόδους τῶν Εθνῶν ἔρχονται συμπτώσεις εὐτυχεις, και διτὰν αὐτὲς οἱ συμπτώσεις γίνονται μέσα στήν ίδια χρονικὴ περίοδο, τότε τὰ Εθνη αὐτὰ περνοῦν χρόνους εὐτυχισμένους ἀπὸ τὴν ἀποφυ πο τοῦ πολιτισμοῦ. Τώρα λοιπὸν στήν Ελλάδα και η κοινωνία αἰσθάθηκε τὸν ἑαυτό της διάφορο και τὸ Κράτος εἶναι διάφορο. Και γι' αὐτὸ διάφορη εἶναι η ἐπίδρασι τοῦ Κράτους στήν κοινωνία, δημος διάφορη εἶναι και η ἐπίδρασι τῆς κοινωνίας στὸ Κράτος.

Ἀρχίζει λοιπὸν νὰ δημιουργήσητε πλέον στήν Ελλάδα καλλιτεχνικὸν περιβάλλον. Τώρα ημεῖς τὸν ἀγρόν τὸν καλλιτεχνικὸν τῆς Ελλάδος θὰ τὸν σκάψουμε, θὰ τὸν λιπάνουμε. Ἀλλὰ τὰ παρακάτω εἶναι δική σας δουλειά. Ἐσεῖς βάλετε τὸ σπόρο. Τὸ Κράτος δὲν δημιουργεῖ τέχνην, ἐσεῖς θὰ δημιουργήσετε. Ἐσεῖς θὰ σπείρετε, ἐσεῖς θὰ φροντίσετε νὰ ἀναπτυχθοῦν τὰ φυτά, και διτὰν τὰ φυτά μεγαλώσουν, δημος ἐσεῖς τότε, ἀλλὰ δικάρωστος σύντροφός σας, δημος διαχωρίστων διαχωρίστων τὸ Μεριστοφέλης στὸν Φάρουστ, η κριτική, θὰ τὰ κλαδέψῃ και θὰ κόψῃ τὰ ξερά. Ἀλλὰ πρέπει νὰ είναι καλή κριτική. Και θὰ γεμίση βέβαια αὐτὸς δικρός, δικαίωσης, τῆς Ελλάδος, ἀπὸ ωραία φυτά, ἀπὸ ωραία δένδρα, ἀπὸ ἀνθη.

Ο Θεός νὰ δώσῃ, ἀπὸ ἐδῶ μέσα, ἀπὸ αὐτὴ τὴν στέγη, που χάρις στὴ βοήθεια τοῦ Υπουργοῦ κ. Κοτζία και χάρις στὴ βοήθεια τοῦ Διευθυντοῦ τῶν Καλῶν Τεχνῶν κ. Μπαστιάδη δέρνουμε, και που βέβαια θὰ είναι τὸ πρώτο νὰ πούμε « μέγαρον τῆς καλλιτεχνίας » — γιατὶ βέβαια θὰ μοῦ ἐπιτρέψει νάχουμε τὴν φιλοδοξίαν ἀρρότερα τὴν στέγη αὐτὴ νὰ τὴν κάνουμε μεγαλείτερη και πλουσιότερη — δ Θεός νὰ δώσῃ ἀπὸ ἐδῶ μέσα νὰ φυτρώσῃ και νὰ γιγαντωθῇ τὸ δένδρον τῆς καλλιτεχνίας και νὰ ἀποδώσῃ τοὺς καρποὺς που περιμένουμε μὲ τέτοιο τρόπο, που αὐτὸς τὸ βράδυ νὰ τὸ θυμούμεθα δλοι σὰν τὸ βράδυ που γίνεται η ἀπαρχὴ γιὰ τὴν νέα καλλιτεχνικὴ ἀναγέννησι.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΓΝΩΜΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

(Πρὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως παρουσιάσθησαν οἱ κ. κ. Βικάτος, Προκοπίου, Δήμαρ, Γεωργιάδης, Ἀρτέμης και Δούκας, οἵτινες ηθέλησαν νὰ ἀκούσουν τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν στάσιν τοῦ Κράτους ἔναντι τῆς ζωγραφικῆς κινήσεως. Ο αὐτοῦ τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν στάσιν τοῦ Κράτους ἔναντι τῆς ζωγραφικῆς κινήσεως. Ο κ. Προέδρος τῆς Κυβερνήσεως διέταξε και ἐκρατήθησαν ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τῆς συνδικαλίας, διὰ νὰ θοιοῦν εἰς εὑρετικὸν δημοσιότητα ως ἐνδιαφέροντα δλοι τοῦς Ελληνας καλλιτέχνας.)

Βικάτος: Κύριε Πρόεδρε, η Ομάδα Ακαδημιαϊκῶν Ζωγράφων σκοπὸν ἔχει νὰ ἐγινούσῃ τὴν τέχνην τὴν Ελληνικήν, η διποτα δόμησε τόσα παραδείγματα και η δοτία ἔθετη δικάσθη διὰ δλοι τὸν κόσμον. Τι πάρχει και η δικάση μερίς, η δοτία ζητεῖ νὰ καταστρέψῃ πᾶν διτὶ έως τώρα ἔχειν και νὰ ἀρχίσῃ νὰ κάμην νὰ δοτία, δημος διάφορη πᾶν διτὶ έως τώρα ἔχειν και τὰ διώχνουν ἀπὸ τὸν τόπον των. Ήμεις θέλομεν τὴν συνδρομήν σας τὴν ηθικήν και εἰς τὴν Εκθεσιν και εἰς τὰ διλλα ζητήματα. Ήμεις θέλομεν νὰ εἰμεθα εἰς τὴν σωτήραν πλευράν τῆς ἀκαδημιαϊκῆς τέχνης, χωρίς νὰ θέλωμεν βεβαίως νὰ ἐμποδίσωμεν και τὰς διλλους νὰ ἔχουν διτὶ αὐτοὶ θέλουν νὰ κάμουν. Θέλομεν νὰ γίνη η Πανελλήνιος Εκθεσις και ἐννοοῦμεν νὰ συμμετάσχωμεν ως διμάς χωριστή.

σεν εἰς τὴν πραγματοποιηθεῖσαν ἀνταλλαγὴν ἐλληνικῆς καὶ γερμανικῆς μουσικῆς εἰς συναυλίας δργανωθεῖσας μετ' ἐπιτυχίας ἐν Ἀθήναις καὶ Βερολίνῳ καὶ ἐλληνικῆς καὶ ρουμανικῆς μουσικῆς εἰς συναυλίας δργανωθεῖσας ἐν Ἀθήναις καὶ Βουκουρεστίῳ. Ἐνήργησεν ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ λειτουργούντων Ὡδείων, Μουσικῶν Σχολῶν καὶ Φιλαρμονικῶν. Κατήρτισεν ἐπιτροπὴν καὶ προεκρήξει διαχωνισμὸν διὰ τὴν συγγραφὴν καὶ μελεποίησιν σχολικῶν ἀσμάτων.

Τὴν πολλαπλὴν ταύτην δρᾶσιν τῶν ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν ὑπηρεσιῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τὰ δύο μνημονεύεντα τημάτα: α') Τὸ τοῦ ἐλέγχου τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως, τοῦ ὅποιου ἡ ἀρμοδιότης, ίδιᾳ καθ' ὅτι ἀφορᾷ τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα τῶν καλλιτεχνῶν, εἰναι εὐρυτάτη. Καὶ β') τὸ τῆς λαολογίας, τὸ δόποιον σκοπὸν ἔχει τὴν συγκινητικὴν μελέτην, συλλογὴν καὶ διαφύλαξιν τῶν κειμηλίων τῆς ἔθνικῆς κληρονομίας, ἵτοι τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῶν προϊόντων τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων, ἥθων καὶ ἔθιμων, παροιμιῶν καὶ παραδόσεων καὶ λοιπῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πνευματικῶν δημιουργημάτων.

Ωσάντως, διὰ τοῦ ἀντοῦ Νόμου ὑπήκοησαν εἰς τὰς συγγενεῖς ἐνεργείας τῶν ἐξηρτημένων ἀπ' αὐτῆς τημάτων». Διὰ τοῦ δημοσιεύθεντος Ἀγαγκαστικοῦ Νόμου 1779/1939, αἱ δημητρεῖαι τῆς Γενικῆς Διεύθυνσεως Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν κατενεμήθησαν ὡς ἔξης: α) Διεύθυνσις Γραμμά-

1939 - 1940

I. ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α'. Τμῆμα Γραμμάτων καὶ Θεάτρου. Τὰ πεπραγμένα τοῦ τημάτος τούτου κατὰ τὸ ἔτος 1939-1940 δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἔξης: Συμφώνως πρὸς τὴν ὑμῷρ καθιερωθεῖσαν τάξιν, ἐνισχύθη ἡ ἔθνικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ διὰ τῆς βραβεύσεως τῶν καλλιτέρων ἐργῶν τῆς ποιήσεως, τῆς πεζογραφίας, τῆς κριτικῆς καὶ τοῦ θεάτρου, τῶν ἐκδοθέντων ἡ διδαχθέντων κατὰ τὸ 1939. Προσθέτως ἡγοράσθησαν ἔργα Ἑλλήνων λογοτεχνῶν πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν, ἐνισχύθησαν διάφορα λογοτεχνικὰ περιοδικά καὶ σωματεῖα καὶ ἐμβετήθη ἡ συστηματικῶτερά προστασία τοῦ βιβλίου.

Εἰς τὸν τομέα τοῦ θεάτρου, αἱ κυριώτεραι

τῶν, εἰς ὃν ὑπάγονται τὰ τημάτα Γραμμάτων, Θεάτρου καὶ Κινηματογράφου, Βιβλιοθηκῶν καὶ Ἀρχείων καὶ τὸ Τμῆμα Ἐλέγχου τῆς Καλλιτεχνικῆς κινήσεως. β) Διεύθυνσις Καλῶν Τεχνῶν, εἰς ὃν ὑπάγονται τὰ τημάτα Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, Μουσικῆς, Λαολογίας καὶ τὸ Γραφεῖον δργανώσεως καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων.

Διὰ τοῦ ἀντοῦ Νόμου ὑδρύθησαν παρὰ τὴν Γενικὴ Διεύθυνσιν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τὰ δύο μνημονεύεντα τημάτα: α') Τὸ τοῦ ἐλέγχου τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως, τοῦ ὅποιου ἡ ἀρμοδιότης, ίδιᾳ καθ' ὅτι ἀφορᾷ τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα τῶν καλλιτεχνῶν, εἰναι εὐρυτάτη. Καὶ β') τὸ τῆς λαολογίας, τὸ δόποιον σκοπὸν ἔχει τὴν συγκινητικὴν μελέτην, συλλογὴν καὶ διαφύλαξιν τῶν κειμηλίων τῆς ἔθνικῆς κληρονομίας, ἵτοι τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῶν προϊόντων τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων, ἥθων καὶ ἔθιμων, παροιμιῶν καὶ παραδόσεων καὶ λοιπῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πνευματικῶν δημιουργημάτων.

Ωσάντως, διὰ τοῦ ἀντοῦ Νόμου ὑπήκοησαν εἰς τὴν Γενικὴ Διεύθυνσιν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τὰ ἐν Ἀθήναις μουσεῖα Κοσμητικῶν Τεχνῶν, Ιστορικὸν καὶ Εθνολογικὸν καὶ Γεωργίου τοῦ Α', ὡς καὶ τὰ δημιστήμενα ἡ συσταθμόσμενα μουσεῖα λαϊκῆς τέχνης.

ὅποίου σταθμοὶ ὑπῆρξαν ἡ καθιέρωσις τῆς ἑδονικῆς τοῦ ἀρχαίου δράματος, αἱ ἔθνικαι περιοδεῖαι τῆς Βασιλικῆς Σκηνῆς εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἡ δργάνωσις τοῦ Α' ἄρματος τοῦ Θέσπιδος, ἡ ἔναρξις ἀνοικοδομήσεως τοῦ οἰκοδομικοῦ περιοργάνωσιού θεάτρου Ἀθηνῶν, ἡ ἀπαλλοτρίωσις τοῦ οἰκοδομικοῦ περιοργάνωσιού θεάτρου θεάτρου Ἀθηνῶν ἐν Ἀθήναις καὶ κατέτησεν τὴν ὑπαρχεωτικὴν διατηγίαν τῆς ἐπιτροπῆς ἀδείας ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἡθοποιοῦ. Πρόσθιη εἰς νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν ἀφορῶσαν εἰς τὸ ταμεῖον ἐργασίας ἡθοποιοῦ, τὴν ἐπιτροπὴν ἀδείας, τὸ ταμεῖον συντάξεως ἡθοποιοῦ, δι' ὅτι ἐγένετο καὶ πλήρης ἀναλογιστικὴ μελέτη, τὴν μόνιμον ἐπιτροπὴν ἐλέγχου τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως κατέτησεν.

Τὸ τημῆμα Γραμμάτων καὶ Θεάτρου προέβη κατὰ τὸ διαρρέεσαν ἔτος εἰς τὴν ἐπιχρήσην τοῦ ήμικρατικοῦ θεάτρου Κοτοπούλη καὶ ἐνέθραυνε πολλὰς προσπαθείας διάδωμαν καὶ ἀτόμων πρὸς πραγωγὴν τῆς θεατρικῆς τέχνης. Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετά τοῦ παρὰ τὴν Διεύθυνσιν Γραμμάτων Γραφείου Ἐλέγχου τῆς Καλλιτεχνικῆς κινήσεως προέδη εἰς τὰς ἀκολούθους ἑνεργείας πρὸς διαφάλισιν τῶν θεατρικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ προσγωγὴν αὐτοῦ: Κατέγραψεν ἀπαντὰ τὰ θέατρα τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξηκρίθησε τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἀπὸ ἀπόφεως συντηρήσεως, ἀσφαλείας, τεχνικοῦ δημιουργοῦ καὶ χωριτικότητος, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως ρυθμισθῇ ἡ κινήσις τῶν περισσεύσητων θέασων. Εἰσηγήθη καὶ ἐπέτυχεν ὑπὲρ τῶν εἰσιτηρίων, ἐπὶ μὲν τῶν σιδηροδρομικῶν 50 %, ἐπὶ δὲ τῶν ἀτμοπλοϊκῶν 25 %, ἐξασφαλίσαν διὰ τῆς παροχῆς ταύτης καὶ τὸν ἐλεγχοῦ τῆς κινήσεως τῶν θέασων. Ἐπειγόντης καὶ ἐπέτυχε τὴν συνεχιζομένη ἐκκαθάρισιν τῶν θεατρικῶν δργανώσεων, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως παραμένουν ἐν αὐταῖς μόνον οἱ κυρίως καὶ μονίμως ἀσκοῦσσες τὸ θεατρικὸν ἐπάγγελμα. Επελήφθη τῆς συντάξεως πρὸς πλουτισμὸν καὶ πρὸς συντήρησην ἡ ἐπισκευὴ τῶν κτιρίων αὐτῶν. Ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς βιβλιοθήκας εἰδικοὺς πρὸς ταξινόμησιν καὶ δελτιογράφησιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Ἐνίσχυσε χρηματικῶς διὰ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῶν Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἐλλάδος πολλὰς βιβλιοθήκας καὶ ἐχορήγησεν αὐταῖς βιβλία πρὸς πλουτισμὸν καὶ ὄλιγὸν δργανώσεως. Διὰ τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου προέβη εἰς τὴν ἐκτόπωσιν τοῦ ἐτήσιου τεύχους τῆς «Ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας». Εἰσηγήθη τὴν ἐκδοσιν τῶν Βασ. Διαταγμάτων, δι' ὧν ὑδρύθησαν τὰ ιστορικὰ Ἀρχεῖα ἐν Σπάρτῃ καὶ Χίῳ.

II. ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Α'. Η δρᾶσις τῆς Διεύθυνσεως τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ τοῦ ὑπὸ αὐτῆς Γραφείου δργανώσεως καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἔξης: Ἀσκοῦσσα τὴν κατὰ γόμον ἀρμοδιότητα αὐτῆς, ησκησεν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐξηρτημένων δημητρεῖων αὐτῶν. Απέστειλεν εἰς τὰς διαταγμάτων, τοῦ ιστορικά Ἀρχεῖα ἐν Σπάρτῃ καὶ Χίῳ.

